

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Heidi Tanskanen

IKÄOSAAMISEN MÄÄRITTELYÄ IKÄIHMISTEN NÄKÖKULMASTA

Opinnäytetyö
Lokakuu 2012

OPINNÄYTETYÖ
Lokakuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6600 p. (013) 260 6670

Tekijä
Heidi Tanskanen

Nimeke
Ikäosaamisen määrittelyä ikäihmisten näkökulmasta

Toimeksiantaja
Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ikäihmisten mielipiteitä ikäosaamisen tavoista ja paikoista sekä määrittellä ikäosaamista ikäihmisten näkökulmasta. Opinnäytetyön lähtökohtana oli ikäihmisten näkeminen positiivisena voimavarana.

Tutkimus on laadullinen ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Aineisto hankittiin palautekirjeillä, Ikääntyvien yliopiston työryhmän ryhmähaastattelun yhteenvedona sekä Ikäosaamisen työpajan ryhmähaastattelulla. Aineistosta palautekirjeet ja ryhmähaastattelun yhteenvedo saatiin Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselta. Ikäosaamisen työpajapäivän ryhmähaastattelu toteutettiin Learning Cafe- eli oppimiskahvilamenetelmää käyttäen. Palautekirjeitä saatiin neljä kappaletta ja Ikäosaamisen työpajapäivään osallistui 8 henkilöä.

Tutkimuksen tulokset antoivat monipuolista tietoa ikäihmisten osaamisesta ja kokemuksista. Keskeisinä tutkimustuloksina tuli esiin ikäihmisten kohtaaminen, osallisuus ja merkityksellisyys. Ikäihmiset haluavat kanssakäymistä ja kohtaamista. Kohtaamisen kautta syntyy merkityksellisyys ja tätä kautta ikäihmiset kokevat arvostusta. Heidän äänensä kuullaan. Tämä tuottaa heille tunteen tärkeydestä, arvokkuudesta ja riittävydestä.

Tutkimuksen mukaan ikäihmiset ovat aktiivisia ja heillä on voimavaroja, joita voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää enemmän yhteiskunnassa. Ikäosaamisen hyödyntämisestä voidaan tulevaisuudessa ottaa mallia Pohjois-Karjalasta.

Kieli

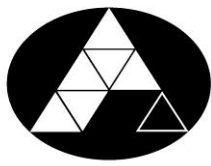
suomi

Sivuja 49

Liitteet 5

Asiasanat

Ikääntyminen, ikäosaaminen, osallisuus, kohtaaminen, sosiokulttuurinen innostaminen

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
October 2012
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FIN 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. 358-13-260 6670

Author
Heidi Tanskanen

Title
Forms and meaning of competence in aging through the perspective of aged persons

Commissioned by
The East Finland Social and Welfare Centre of Expertise

Abstract

The purpose of this thesis was to shed light on the way the aged see and feel the concept of competence in aging, the ways it can be utilized and the places where it can be done. The cornerstone of this thesis was to see the competence in aging as a positive resource.

The study was carried out as a qualitative research and the material was analyzed using content analysis. The research material was collected from three different sources: feedback letters, a group interview at a workshop in competence in aging and a workgroup interview summary from the university for aged people.

The four feedback letters and the workgroup interview summary were obtained from The East Finland Social and Welfare Centre of Expertise. The workshop group interview, which had eight participants, was executed by using the Learning Café –method.

The main research results were importance, involvement, encounter, social life and interaction.

The research results display comprehensive information about elderly people, their skills and experience and know-how about aged people. The obtained information can be used by utilizing the resources of aged people more efficiently in society.

Language

Pages 49

Finnish

Appendices 5

Keywords

Aging, know-how about aged people, involvement, encounter, socio-cultural empowerment

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Lähtökohdat	6
2.1	Ikääntyvä Suomen väestö	6
2.2	Pohjois-Karjalan maakunnallinen ikäosaamisen toimintakonsepti 2011-2013 ..	8
2.3	Aiheeseen liittyvät aikaisemmat hankkeet ja tutkimukset	9
2.4	Ikääntyvien yliopisto	10
3	Tutkimuksen käsitteet	11
3.1	Vanhuus ja ikääntyminen	11
3.2	Ikäosaaminen	12
3.3	Gerogogiikka	13
3.4	Voimaantuminen eli empowerment	14
3.5	Sosiokulttuurinen innostaminen	14
3.6	Yhteisö ja yhteisöllisyys	15
3.7	Osallisuus ja osallistuminen	16
4	Tutkimustehtävä	16
5	Tutkimuksen toteutus	17
5.1	Tutkimusmenetelmät	17
5.1.1	Haastattelu	18
5.1.2	Learning cafe	18
5.2	Aineiston hankinta	19
5.3	Aineiston analysointi	21
6	Tutkimustulokset	25
6.1	Ikäihmisten asiantuntijuus	25
6.2	Palvelujen kehittämissuhteet	26
6.3	Ikäihmisten osallisuus	29
6.4	Vuorovaikutus ja kohtaaminen ikäihmisten näkökulmasta	31
6.5	Ikäihmisten kokemus merkityksellisyydestä	33
7	Johtopäätökset	34
7.1	Ikäihmisten tietojen ja taitojen käyttöönotto yhteiskunnassa	34
7.2	Ikäihmisten tarpeet	35
7.3	Osallisuuden ja merkityksellisyyden kokeminen	36
7.4	Ikäosaamisen määrittelyä ikäihmisten näkökulmasta	37
8	Pohdinta	38
8.1	Yhteenveto	38
8.2	Luotettavuus ja eettisyys	38
8.3	Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet	40
	Lähteet	42

Liitteet

Liite 1	Tutkimuslupahakemus
Liite 2	Kutsu Ikäihmisten asumisen uudet tuulet Pohjois-Karjalassa -seminaariin
Liite 3	Kutsu ikäosaamisen työpajapäivään
Liite 4	Suostumus opinnäytetyöhaastatteluun (ryhmähaastattelu)
Liite 5	Ryhmähaastattelukysymykset

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aiheena on ikäosaamisen määrittelyä ikäihmisten näkökulmasta. Tein opinnäytetyöni toimeksiantona Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle. Tutkimukseni kohteena ovat aktiiviset ikäihmiset.

Opinnäytetyön tavoitteena oli myönteisen ikääntymisen ja ikäosaamisen esiin nostaminen. Tarkoituksena oli kuulla oman elämänsä asiantuntijoita, ikäihmisiä. Lähtökohtana oli ikäihmisten näkeminen positiivisena voimavarana ja ajatuksena mitä ikäihmiset voivat tarjota, eikä kysyä mitä ikäihmiset tarvitsevat.

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa esittelen ikääntymiseen liittyvää yhteiskunnallista taustaa sekä teoreettista tietoa tutkimuksessa käsitellyistä teemoista, kuten gerogogiikkaa, osallisuutta ja osallistumista. Tutkimusosiossa kerron laadullisena tutkimuksena toteutetun opinnäytetyöni eri vaiheet sekä tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset. Lopuksi pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

2 Lähtökohdat

2.1 Ikääntyvä Suomen väestö

Suomi ikääntyy lähivuosina nopeammin kuin useimmat muut maat ja vaikutukset ulottuvat koko yhteiskuntaan. 2010-luvulla eliniän pidentyminen ja terveiden elinvuosien lisääntyminen tuovat uusia mahdollisuuksia ja ikääntyminen haastaa julkisen talouden kestävyuden sekä kunta- ja palvelurakenne on keskellä murrosta. Tällä vuosikymmenellä ihmisten liikkuvuus haastaa hyvinvoinnin rakenteet ja käytännöt, ja väestöryhmittäinen ja alueellinen eriytyminen uhkaavat edelleen kasvaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 5.)

Tilastokeskuksen viimeisimmän vuoden 2009 väestöennusteen mukaan yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä nousee nykyisestä 17 prosentista 27 prosenttiin vuoteen 2040 mennessä ja 29 prosenttiin vuoteen 2060 mennessä. Sen sijaan työikäisten määrä laskee vuodesta 2010 alkaen, jolloin sotien jälkeiset suuret ikäluokat siirtyvät eläkeikään. (Tilastokeskus 2009, 1.) Tilastokeskuksen väestörakennetilaston mukaan Suomessa oli vuoden 2010 lopussa 80 vuotta täyttäneitä ja tätä vanhempia henkilöitä 255 912, mikä on viisinkertainen määrä 40 vuoden takaiseen verraten. Enemmistö 80 vuotta täyttäneistä on naisia. (Tilastokeskus 2011, 1.)

”Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden, palvelujen ja toiminnan uudistamistarpeesta on laaja yksimielisyys” (Huupponen 2010).

Meneillään olevan kunta- ja palvelurakennemuutoksen tavoitteena on varmistaa laadukkaiden palveluiden saatavuus ja sitä toteutetaan kuntalähtöisesti kuntarakennetta, palveluiden rakenteita, tuotantotapoja ja organisointia kehittämällä (Valtiovarainministeriö 2011). Kunnilla ja yhteistoiminta-alueilla on vastuu huolehtia, että palvelut vastaavat väestön tarpeisiin ja ovat laadukkaita ja kustannusvaikuttavia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 10).

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskevan uusitun laatusuosituksen vuonna 2008, jolla tuetaan kuntia ja yhteistoiminta-alueita kehittämään ikäihmisten palveluita paikallisista tarpeista ja voimavaroista lähtien yhteistyössä kolmannen sektorin, yksityisten palveluntuottajien sekä asiakkaiden, omaisten ja muiden kuntalaisten kanssa. Laatusuosituksella pyritään edistämään ikäihmisten hyvinvointia ja terveyttä sekä parantamaan palvelujen laatua ja vaikuttavuutta. Väestön ikärakenteen muuttuessa yhä iäkkäämmäksi, koko yhteiskunnan on sopeuduttava iäkkäämmän väestön tarpeisiin ja ikääntyminen tulee valtavirtaistaa kaikkeen toimintaan. Tavoitteena olevan palvelurakenteen muutoksen toteutuessa hillitään sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannusten kasvua. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 3-10.) Laatusuosituksessa kehoitetaan ikärakenteen muutoksen huolelliseen varautumiseen, jossa palvelurakennetta kehitetään iäkkäiden kuntalaisten tarpeista, palveluissa tarvittavan henkilöstön määrä ja osaaminen turvataan ja toimitiloja kehitetään pitkäjänteisesti. Ikärakenteen muutokseen varautumiseksi kuntia on Sosiaali- ja terveysministeriöstä ohjattu laatimaan ikääntymispoliittinen strategia, jonka toteutumista seurataan säännöllisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 3, 10).

Suomi on ensimmäisiä maita, joissa nopea väestörakenteen muutos johtaa työvoiman vähentymiseen. Tämän muutoksen myötä Suomen tulee parantaa tuottavuus ja tehokkuus ratkaisuja ja luoda uusia innovaatioita. (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2010, 10.) Tilastokeskuksen ennusteen mukaan Pohjois-Karjalan väkiluku on vuonna 2040 noin 15 prosenttia nykyistä pienempi. Pohjois-Karjalan väkiluvun pieneneminen on yksi maan suurimmista. (Tilastokeskus 2004.) Euroopan unionin mukaan ikääntyminen on epäilemättä haaste koko yhteiskunnalle ja kaikille sukupolville Euroopassa ja iäkkäämpien osuus väestöstä kasvaa nopeammin kuin koskaan (Euroopan parlamentti 2011).

Vuosi 2012 on Euroopassa aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuosi, jolla halutaan tunnustaa ikääntyneiden henkilöiden oikeus ihmisarvoiseen ja itsenäiseen elämään sekä oikeus osallistua yhteiskunnalliseen elämään ja kulttuurielämään. Avainasemassa on aktiivisen ikääntymisen kulttuurin luomisen edistäminen elinikäisenä prosessina ja näin ollen varmistaa, että ikääntyvillä ja ikääntyneillä on mahdollisuus työskennellä ja osallistua aktiivisesti yhteiskunta- ja perhe-elämään, kuten vapaaehtoistoimintaan, elinikäiseen oppimiseen, kulttuuritoimintaan ja liikuntaan. On tärkeää edistää erityisesti ikääntyneiden henkilöiden elinvoimaa ja arvokkuutta tukevaa

tervettä ikääntymistä varmistamalla asianmukaisten ja korkealaatuisten sosiaalipalvelujen saatavuus. Koska vanhempien sukupolvien moninaisuus lisääntyy Euroopassa entisestään, on aktiivisesti edistettävä yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja kannustettava osallistumaan. Teemavuoden tavoitteena on edistää toimia ikään perustuvan syrjinnän torjumiseksi, ikään liittyvistä stereotyypeistä eroon pääsemiseksi. (Euroopan parlamentti 2011.)

2.2 Pohjois-Karjalan maakunnallinen ikäosaamisen toimintakonsepti 2011-2013

”MIKÄ-hankkeen eli Pohjois-Karjalan maakunnallisen ikäosaamisen toimintakonseptin 2011-2013 tavoitteena on luoda konkreettiset kehittämistyön askeleet, monialaiset ja eri hallintoaloja ylittävät yhteistyöverkostot ja työnjaot ikäosaamisen työelämälähtöisten koulutuspalvelujen kehittämiseksi” (Nuutinen 2011.)

Hankkeen keskeisiä ikäosaamisen toimenpiteitä on koota, jäsentää ja analysoida Pohjois-Karjalan olemassa olevat strategiat, ohjelmat, hankkeet ja koulutus, jotka liittyvät ikäosaamiseen. Niiden pohjalta tehdään johtopäätökset ikäosaamisen konkreettisista kehittämistarpeista jatkotyöskentelyä ajatellen. Keskeisenä toimenpiteenä on koota maakunnan koulutusorganisaatioiden ikäosaaminen ja sopia ikäosaamisen kehittämisestä ja yhteistyöstä. (Nuutinen 2011, 1.)

Toimintakonseptissa selvitetään Pohjois-Karjalan kuntien ja alueiden ikäosaamistarpeet ja keskeiset kehittämisteemat alueiden erityispiirteineen sekä vanhusalan hoiva- ja palveluyritysten ikäosaamisen koulutus- ja osaamistarpeet. Kunnat ja yritykset kootaan ja sitoutetaan ikäosaamisen kehittämistyöhön, kuten myös Pohjois-Karjalan järjestöt, joiden ikäosaaminen kartoitetaan. Konseptissa selvitetään myös maakunnan koulutus- ja kehittämisverkostojen kansainväliset yhteistyökumppanuudet ja sovitaan yhteistyöstä ja osaamisen vaihdosta ikäosaamisen kehittämiseksi maakunnassa. Maakunnallisen ikäosaamisen toimintakonseptissa suunnitellaan ikäosaamiseen liittyviä monitoimijaisia ja eri hallinnonaloja ylittäviä hankeaihoita sekä rahoitusmahdollisuuksia Pohjois-Karjalassa. Menetelminä käytetään verkostoja, kyselyjä, yhteistoiminnallisia työkokouksia ja työtapoja, seminaareja sekä hyödynnetään opiskelijoiden työpanosta. (Nuutinen 2011, 1.)

Pohjois-Karjalan maakunnallisen ikäosaamisen toimintakonseptin 2011-2013 tavoitteena on vahvistaa ja jäsentää tietoisuutta ja ymmärrystä ikääntyvän ja väljästi asutun maakunnan tarpeista ja mahdollisuuksista sekä vahvistaa kansalais- ja työelämälähtöistä tiedon tuotantoa kehittämistyön pohjaksi. Tavoitteena on vaikuttaa ikääntymiseen liittyviin arvoihin ja asenteisiin, käynnistää ikäosaamisen koulutuskonseptien maakunnallinen kehittäminen eri koulutustahojen välillä ja kehitellä yhteisiä hankemahdollisuuksia toimijoiden kanssa rahoituslähteisiin. Päämääränä on, että ikäosaamisen kehittäminen laajenee maakunnallisesta itäsuomalaiseksi ja kansainväliseksi vuorovaikutukseksi ja yhteistyöksi. Hankkeen hallinnoinnista vastaa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden keskus. (Nuutinen 2011, 2.)

2.3 Aiheeseen liittyvät aikaisemmat hankkeet ja tutkimukset

Ikävoimaa – Older People for Older People 2007-2010 –hanke, jonka tavoitteena oli senioriväestön hyvinvoinnin edistäminen yhteisöllisyyden ja kolmannen sektorin yhteistyön kautta sekä uusien palvelumallien luominen. Tämän kansainvälisen kehittämishankkeen mukaan jatkossa tarvitaan ikäihmisten osaamisen ja kokemuksen kunnioittamista, ikäihmisiä mukaan palvelujen ja tuotteiden suunnitteluun ja arviointiin sekä kaikenikäisille mahdollisuuksia kohdata ja oppia toinen toisiltaan. Lisäksi tarvitaan kumppanuusajattelua ja yhteistyötä ikäihmisten hyvinvoinnin vahvistamiseksi sekä kuntien ja järjestöjen yhteistyöhön systemaattista seudullista koordinaointia. (Older People for Older People 2008-2010 – research and development project 2011.)

Kaste I –ohjelmassa, johon kuului Vanhusten asumisen uudet ratkaisut ja asumisen varhainen tuki- hanke 2008-2010, kiinnitettiin huomiota ikäihmisten asumiseen ja sen kehittämiseen (Hassinen-Ali-Azzani 2009). Vanhus-Kaste II – hanke, joka jatkaa ja syventää Vanhus-Kaste I –hankkeen työtä kuntien tukemiseksi ikäihmisten palvelujärjestelmän kehittämisessä valtakunnallisten linjausten ja uusien palvelukonseptien mukaisiksi, on edelleen käynnissä vuoden 2012 loppuun asti (Vanhus-kaste II –hanke 2010, 1).

Pohjoisen alueen Kaste – PaKaste – ohjelma, joka tukee valtakunnallisen Kaste-ohjelman tavoitteiden toteuttamista (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2010).

PaKaste-ohjelman toimintarakenteeseen kuuluu uudenlainen kehittämistoiminta, jossa kehittämistyössä ovat mukana asiakaskehittäjät (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2010), niin sanotut kokemusasukkaat (Jämsén 2011).

Päivi Puumalainen on tehnyt pro gradu -tutkielmansa (2011) ikääntyneiden asumisesta ja hyvinvoinnista. Puumalaisen tutkimuksen tavoitteena on luoda kokonaiskuvaa ikääntyneiden asumismuodoista Suomessa sekä tarkastella miten ikääntyneiden hyvinvointi ja toimintakyky on otettu huomioon asumisratkaisuisissa. Puumalaisen tutkielma on tehty kirjallisuustutkimuksena. Puumalaisen tutkimus lähestyy ikäihmisten hyvinvointia pääasiassa asumisvaihtoehtojen ja tukipalvelujen näkökulmasta, mutta samalla tutkimus avaa ikäihmisten hyvinvointia myös laajemmin. Puumalaisen mukaan hyvinvointikäsité voidaan rinnastaa käsitteisiin kuten elämänlaatu, elämänhallinta ja hyvä elämä. Hyvinvointi koostuu Puumalaisen mukaan eri tekijöistä ja ulottuvuuksista, kuten terveys, taloudellinen toimeentulo, työ, koulutus, asuminen, turvallisuus ja sosiaaliset suhteet. Lähtökohtana Puumalainen pitää sitä, että ihminen omilla valinnoillaan pyrkii hyvinvointiin. Tutkimuksessa ikääntyneiden asumisen ja palvelutarpeiden arvioinnissa korostuvat ikääntyneiden toimintakyky ja voimavarat. (Puumalainen 2011.)

Laura Kilven pro gradu -tutkielma (2010) käsittelee vanhainkodissa asuvien vanhusten elämäkokemuksia ja vanhuutta vanhainkodissa. Tutkimuksen aineistona toimii haastatteluiden pohjalta muodostetut viisi tyyppitarinaa. Näiden tarinoiden avulla Kilpi käsittelee sitä, miten vanhuksat kokevat vanhainkodissa asumisen ja miten he ymmärtävät itsensä ja elämänsä. Tutkimuksessa halutaan antaa vanhuksille itsellensä mahdollisuus kertoa omasta elämästään. Tutkimuksen tavoitteena on antaa välineitä vanhusten ja vanhuuden parempaan ymmärtämiseen. (Kilpi 2010.)

2.4 Ikääntyvien yliopisto

Ikääntyvien yliopisto eli ”Ikis” on ikäihmisille suunnattu koulutusmuoto, jossa opiskelijoille ei aseteta pohjakoulutusvaatimuksia. Ikääntyvien yliopistotoiminnan tarkoituksena on välittää ikäihmisille ajankohtaista tutkimustietoa ja tarjota mahdollisuuksia omaehtoiseen yliopistotasoiseen opiskeluun. Joensuussa Ikääntyvien yliopistotoimintaa koordinoi Pohjois-Karjalan kesäyliopisto, joka järjestää toimintaa yhteistyössä laajan ver-

koston kanssa. Ikääntyvien yliopistotoimintaan kuuluu luentoja ja seminaareja sekä yleisötapahtumia, opintomatkoja ja retkiä. (Pohjois-Karjalan Koulutuskuntayhtymä 2012.)

3 Tutkimuksen käsitteet

3.1 Vanhuus ja ikääntyminen

Vanhuus ja ikääntyminen ovat moniselitteisiä termejä. Ikääntyminen nähdään usein eläkekustannusten sekä sosiaali- ja terveystalveluiden kustannusten nousuna ja näin ollen taakkana. Ikärakenteen muutos tulisi nähdä myös myönteisenä asiana. Iäkkäät ihmiset tulisi nähdä resurssina. (Kauton 2004, Sarvimäki, Heimonen & Mäki-Petäjä-Leinonen 2010, 5 mukaan). Ikääntyvillä ihmisillä on monenlaisia henkisiä, sosiokulttuurisia ja ympäristöön liittyviä voimavaroja. (Sarvimäki, Heimonen & Mäki-Petäjä-Leinonen 2010, 27-28.)

Ikääntymisen kaksikasvoisuus näkyy myös vanhenemisen teorioissa. Teoriat voidaan jakaa irtaantumista ja luopumista korostaviin teorioihin sekä aktiivisuutta ja voimavaroja korostaviin teorioihin. Lisäksi on kolmas teoria, joka korostaa jatkuvuutta ja sopeutumista. Kyseiset lähestymistavat ovat teoreettisia, mutta ne sisältävät olettamuksia hyvästä vanhuudesta ja vanhenemisestä. Aktiivisuusnäkökulman mukaan ikääntyvä ihminen asettaa itselleen uusia tavoitteita, hän on halukas oppimaan uutta ja osallistumaan sekä harrastamaan. Näkökulman mukaan hyvään vanhenemiseen kuuluu toimintaa ja osallistumista. Jatkuvuusteoria tarkastelee ikääntymistä ja vanhuutta elämänsä osana. Vanhuuden merkitys nähdään osana elämän kokonaisuutta, sitä ei voi tarkastella erillisenä ilmiönä. (Atchleyn 1996, Sarvimäki ym. 2010, 28 mukaan; Sarvimäki ym. 2010, 27-28.)

Aktiivisen ikääntymisen rinnalle on syntynyt onnistunut ja tuottava ikääntyminen. Onnistunut ikääntyminen on henkilön oma teko. Hän pystyy tasapainottamaan ikääntymisen vahvuudet ja heikkoudet. Hän suuntautuu siihen, missä on vahva ja kompensoi omia heikkouksiaan. Nykyään korostetaan, että yksilö voi yhä enemmän vaikuttaa omilla elämäntavoillaan vanhenemisen laatuun. Tuottavan ikääntymisen idea on ettei ihmisen

taloudellinen hyödyllisyys väistämättä vähene iän mukana. Ikääntyvät ihmiset toimivat muun muassa kuluttajina, sekä kansalaisitoiminnassa ja koti-, hoiva- ja vapaaehtoistyössä. (Julkunen 2008, 20-21.)

Länsimaiset yhteiskunnat ihailevat hyvin vahvasti nuoruutta. Vanhuus merkitsee rappeutumista ja kuihtumista. Jos asenteena on vanhenemisen näkeminen pahana asiana, vanhusten elämän laatuun ei ole mahdollista saada muutoksia. Asenteita saadaan muutettua, jos tuetaan vanhuksia ymmärtämään, että heissä itsessään on valta ja voima. (Kurki 2007, 23, 78.)

Vanhenemiseen ja ikääntymiseen liittyviä nimityksiä vaihdetaan tietoisesti uusien merkitysten ja käsitysten tuottamiseksi. Vanhoista ihmisistä haluttiin tuottaa nuorekkaampia ja vahvempaa kuvaa, joten vanhuuden ja vanhenemisen kaltaiset leimatut käsitteet vaihdettiin ikääntymiseen ja ikääntyneisiin ja kun ne saivat kielteisen vivahteen, otettiin käyttöön senioriteetti, seniorikansalainen ja kolmas ikä. Näin kieltä vaihtamalla voidaan vaikuttaa mielikuviin ja ajatella henkilöstä eri tavoin. (Julkunen 2008, 17-18.) Tässä opinnäytetyössä käytetään osaa edellä mainituista käsitteistä sekä ikäihminen käsitettä.

3.2 Ikäosaaminen

Ikäosaaminen on monitahoinen ja monitieteinen ilmiö. Ikäosaamiskäsitteen absoluuttinen määrittely lienee mahdotonta, koska ikäosaaminen elää toimijoiden ja kontekstien mukana sekä rakentuu uudelleen näkökulmaa vaihdettaessa ja näkemyksiä lisättäessä. Ikäosaaminen on siis sidottu aikaan, paikkaan ja tekijöihinsä. (Jämsén & Kukkonen 2010, 30.)

Ikäosaamisen ydin ja perusta nähdään löytyvän sosiaali- ja terveysalan, ikään ja ikääntymiseen liittyvien ilmiöiden tiedosta, ymmärryksestä ja osaamisesta. Sosiaali- ja terveysalan ikäosaamisen kehittäminen on, alan sisäisen kehittämisen ohella, merkityksellistä ikäosaamisen monialaisessa yhteistyössä. Tätä osaamista muiden ikäosaamista kehittävien alojen, kuten tekniikan, kaupan, kulttuurin sekä koulutuksen, tulisi hyödyntää. On syytä huomata, että ikäosaaminen koskettaa koko yhteiskuntaa ja ikäosaamista tarvitaan laajasti yhteiskunnan eri osa-alueilla. (Jämsén & Kukkonen 2010, 30.)

3.3 Gerogogiikka

Gerogogiikka kuuluu Paloniemen (2002) mukaan konstruktivistiseen pedagogiikkaan, jossa nähdään, ettei tieto ole tietäjästä riippumatonta ja pysyvää, vaan se on aina yksilön tai yhteisön itsensä tuottamaa ja rakentamaa. Näin ollen yksilöt ovat tuotetun ja rakennetun maailman osia ja tuotteita. Konstruktivismi tarkoittaa rakentamista ja konstruktivistisen oppimiskäsityksen perustana ovat konstruktiiivinen tieteenteoria ja kognitiivinen psykologia. Konstruktivismi pitää sisällään erilaisia näkemyksiä, eikä ole yhtenäinen oppimisteoria. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen ei ole passiivista tiedon vastaanottamista vaan siinä korostuu oppijan tietoinen toiminta, jossa hän rakentaa uutta tietoa vuorovaikutuksessa aiemman tiedon ja kokemuksensa kanssa. Ihmiskäsityksestä riippuu miten oppija nähdään. Humanistisessa ihmiskäsityksessä oppija on aktiivinen, päämäärähakuinen, inhimillinen ja sosiaalinen olento myös konstruktivismissa. (Paloniemi 2002.)

Gerogogiikan neljässä hyvässä käytännön peruseriaatteessa otetaan huomioon ikään-tymisen aistitoimintojen muutokset, kognitiiviset muutokset ja sosio-emotionaalinen alue. Nämä neljä hyvää käytännön peruseriaatetta ovat 1. opettaja on oppijoiden aktiivinen osallistumisen tukija ja ohjaaja, 2. aiemmat tiedot ja kokemukset ovat ymmärtävän ja ongelmakeskeisen oppimisen perustana. 3. Sosiaalinen vuorovaikutus mahdollistaa opitun ulkoistamisen ja uuden oivalluksen ja 4. Jatkuva kehitys ja opettajan oma prosessi ovat osana ikäihmisten oppimisen ohjausta. Näissä gerogogiikan hyvissä käytännöissä korostuvat oppimisen kokonaisvaltaisuus, aiempien kokemusten ja tietojen merkitys, joustavat opetus- ja ohjausmenetelmät, opiskelijoiden aktiivinen rooli, opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja tuki sekä opettajan ohjaava rooli. (Paloniemi 2002.)

On myös syytä huomata, että aina ei ole kyse ikään liittyvistä muutoksista tai varsinaisista ikään-tymismuutoksista, vaan esimerkiksi sosio-emotionaalisen alueen kohdalla kyse on enemmänkin iän sijasta sukupolvien ja kohorttien merkityksestä. Näihin edellä mainittuihin neljään hyvän käytännön peruseriaatteeseen sisältyy useita erilaisia - tietoa, tietämistä, ihmistä, ihmisyyttä ja oppimista ja ohjaamista koskevaa - perusoletta-

musta. Käytännön sovellusmahdollisuuksia peruseriaatteilla on useita. Gerogogiikkassa ikäihmisten oppimista ja oppimisen ohjaamista käsitellään siis erityisyyden kautta. (Paloniemi 2002.)

3.4 Voimaantuminen eli empowerment

Voimaantumisen eli empowerment-määritelmät sosiaalityössä ovat syntyneet vuorovaikutuksessa muiden tieteiden kanssa. Robert Adamsin sosiaalialan näkökulmasta yleisesti hyväksytyn ja laajan määritelmän mukaan empowerment tarkoittaa sitä, että sen avulla yksilöiden, ryhmien ja yhteisöiden on mahdollista vaikuttaa omaan elinolosuhteisiinsa ja muuttaa niitä, saavuttaa tahtomiaan asioita, parantaa elämänsä laatua ja auttaa myös toisia samoissa pyrkimyksissä. Adamsin luoma määritelmä empowermentista kattaa monia toimija- ja toimintatapoja, kuten yhteisön, ryhmät ja yksilön. Määritelmän mukaan empowerment on prosessi, jossa aikaansaadaan muutos ja siinä edetään kohti päämäärää. (Mäntysaari, Pohjola & Pösö 2009, 317, 329.)

On tärkeää, että keskitymme ikäihmisten kohtaamisessa sekä voimavaroihin että tuen tarpeisiin, ikäihmisen elämän kokonaisuuteen. Keskityttäessä elämän kokonaisuuden voimavaroihin ymmärretään palvelujen käyttäjä itsemääräävänä toimijana. Voimavara-
lähtöisyys ei ole ongelmien vähättelyä vaan niiden kohtaamista olemassa olevien voimavarojen valossa. Voimaantuminen ja voimavaraistaminen on eräänlaista elämänhallintaa, arjesta tulee merkityksellistä. Ongelmalähtöisessä lähestymistavassa palvelujen käyttäjä on passiivinen kohde, mutta voimavara-
lähtöisessä lähestymistavassa hän on aktiivinen toimija. (Suomi & Hakonen 2008, 117-119.)

3.5 Sosiokulttuurinen innostaminen

Innostaminen on tapa elähdyttää ihmisten herkistymisen ja itsetoteutuksen prosessia sekä herättää ihmisten tietoisuutta ja saada heidät liikkeelle. Innostaminen on sosiaalisen kommunikation edistämistä, vuorovaikutuksen lisäämistä ja sillä pyritään parantamaan ihmisten elämän laatua. Keskeisenä tavoitteena on, että ihmiset tulevat tietoisiksi historiallisesta roolistaan ja huomaavat miten heidän toimintansa omassa arjessaan ja

lähiyhteisössään liittyy laajempaan yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Innostaminen on siis toimenpiteiden ryhmä, jossa ihmiset kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi yhteisöissään. Ander-Eggin mukaan sosiaalitieteiden tulee aina palvella ihmisten elämänlaadun parantamista. (Kurki 2000, 19-22.)

Sosiokulttuurisen innostamisen avulla tavoitellaan tietynlaista asenteiden ja ihmisten välisten suhteiden muutosta, jossa toiminta perustuu ei-ohjaaviin ja aktiivisiin pedagogisiin menetelmiin. Hierarkiaa murretaan ja autonomiaa vahvistetaan, jolloin ihmisen on mahdollisuus valita vapaammin toimintojaan elämänsä suuntaa. Innostaminen on tietojen välittämistä, sen tarkoituksena on herättää ja motivoida yksilöiden ja ryhmien halua kasvattaa itse itseään. Keskustelun tulee aina olla subjekti-subjekti-suhde. (Kurki 2000, 25.)

Innostaminen on sosiaalipedagogiikan erityinen soveltamisen ala. Innostamisen avulla pyritään ihmisten yhteisölliseen ja persoonallisten arvojen kehittymiseen. Innostamisen kulttuurisen toiminnan avulla tavoitellaan luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittymistä, jolloin toiminnassa korostuu taiteet eri muodoissa. Ihmisten oman osallistumisen kautta taas syntyy sosiaalinen ulottuvuus, joka keskittyy ryhmään ja yhteisöön. Osallistumisen kautta ihminen integroituu yhteisöön ja yhteiskuntaan. Persoonaa on ydin, sen kehittymistä tavoitellaan kasvatuksellisen toiminnan avulla. Tavoitellaan ihmisen persoonallista kehittymistä, asenteiden muutosta, kriittisen ajattelun kehittymistä, oman vastuun tiedostamista, herkistymistä ja motivaation heräämistä. (Kurki 2000, 44-47.)

3.6 Yhteisö ja yhteisöllisyys

Yhteisö-käsitteen yksiselitteinen määrittäminen on lähes mahdotonta ja sitä voidaan lähestyä analyyttisesti ja empiirisesti hyvin erilaisista lähtökohdista. Suomalaisessa yhteisökeskustelussa yhteisö-käsite on epämääräinen ja sillä viitataan yleensä runsaslukaiseen joukkoon sosiaalisia yhteenliittymiä yhteiskuntapoliittisista makroyhteisöistä pienempiin ja usein lyhytkestoisiin vuorovaikutuksen muotoihin arjen kokemuksissa. (Saastamoinen 2009, 33-42.)

Yhteisö-käsite tarkoittaa eri ihmisille erilaisia asioita, mutta se assosioituu lähinnä positiivisiin merkityksiin, kuten harmoniaan, yhteistyöhön, yhteisyyden tunteeseen ja altruistiseen välittämiseen muista. Yhteisöllisyyden kokemus eli yhdessäolo, yhteisyys ja vuorovaikutus liittyvät inhimillisyyteen ja niiden avulla argumentoidaan elämäntapaan ja arvoihin liittyviä päämääriä. (Saastamoinen 2009, 35-36.)

Nivala on väitöskirjassaan pelkistänyt yhteisö-käsitteen kysymykseen, kokevatko ihmiset yhteenkuuluvuuden tunnetta vai eivät ja mikä on keskeinen ihmisiä yhdistävä tekijä. Hänen mukaansa yhteenkuuluvuuden tunteen keskeisiä tekijöitä ovat vuorovaikutus, yhteinen jaettu kulttuuriperintö ja jaettu ideologia, toisin sanoen yhteiset arvot ja ihanteet. (Saastamoinen 2009, 41.)

3.7 Osallisuus ja osallistuminen

Kehittämistoiminta edellyttää ihmisten osallistumista ja vuorovaikutusta. Kehittämistoiminnassa korostetaan osallisuuden merkitystä. Osallisuuden korostaminen ei aina ole välittynyt toiminnan tasolle, se on ymmärretty abstraktissa merkityksessä. Sen seurauksena on jouduttu kysymään miten osallistaminen ja osallistuminen ymmärretään. (Francisin 2001, Toikko & Rantanen 2009, 89-90 mukaan; Mossen 2001, Toikko & Rantanen 2009, 89-90 mukaan; Toikko & Rantanen 2009, 89-90.)

Osallistamisen käsite on monimuotoinen. Toisaalta se korostaa henkilön osallistumista johonkin ja toisaalta siihen liittyä ulkoapäin vaikuttaminen, joku osallistaa henkilöä. Vaikka kyseessä on ulkopuolinen aloite, oletetaan toiminnan kuitenkin etenevän osallistujien omilla ehdoilla. Näin osallistamisen ajatellaan johtavan omaehtoiseen osallistumiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 89-90.)

4 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyön tavoitteena oli myönteisen ikääntymisen ja ikäosaamisen esiin nostaminen. Tarkoituksena oli kuulla oman elämänsä asiantuntijoita, ikäihmisiä ja sitä kautta

parantaa heidän elämänlaatuaan. Nostaa esille ikäihmisten mielipiteitä, kokemuksia ja näkemyksiä ikäosaamisesta. Tutkimuksen kohteena olivat eläkkeellä olevat ikäihmiset. Opinnäytetyön lähtökohtana oli ikäihmisten näkeminen positiivisena voimavarana.

Tutkimustehtävänä oli tehdä näkyväksi ikäihmisten mielipiteitä ikäosaamisen tavoista ja paikoista sekä määrittellä ikäosaamista ikäihmisten näkökulmasta. Asiantuntijat ovat määrittelleet ikäosaamista, mutta miten sen määrittelevät ikäihmiset itse.

Tein opinnäytetyöni toimeksiantona Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle. Vastaavia aikaisempia tutkimuksia ikäihmisten ikäosaamisen näkemyksistä on niukasti.

Tutkimuskysymykset:

1. Missä ikäihmisten osaamista ja kokemusta käytetään?
2. Mitä uusia tapoja ja paikkoja voisi olla, missä ikäihmisten osaaminen ja kokemus otettaisiin käyttöön?
3. Mitä ja millaista on ikäihmisten oma ikäosaaminen?

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152).

Laadullinen tutkimus on prosessinomainen, jossa tutkija itse on aineistonkeruun väline. Tutkimus ei välttämättä etene etukäteen jäsennettävien selkein eri vaiheihin, vaan tutkimusta koskevat ratkaisut voivat muotoutua vähitellen tutkimuksen edetessä. Aineistonkeruumenetelmien avulla voidaan tarkentaa tutkimusmenetelmällisiä ratkaisuja ja vähitellen avautuu tutkittava ilmiö ja sen arvoitus. Tutkimuksen edetessä eteen tulee paljon mielenkiintoista aineistoa, johon liittyy tutkimuksen kannalta hajanaisuuden riski.

Toisin sanoen tutkijan on tärkeä muistaa tutkimusasetelman rajaaminen ja sen välttämättömyys. Kaikkea kerättyä aineistoa ei tutkimusraporttiin kannata laittaa. (Kiviniemi 2010, 70-73.)

Millhamin (1992) mukaan kvalitatiivinen tutkimus soveltuu käytettäväksi silloin, kun halutaan tuoda esille tutkittavien havainnot tilanteista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa annetaan myös mahdollisuus tutkittavien menneisyyteen ja kehitykseen liittyvien teki-
joiden huomioimiseen. (Millham 1992, Hirsjärvi & Hurme 2010, 27 mukaan.) Kvalitatiivisilla menetelmillä kuten osallistuvalla havainnoinnilla, päiväkirjoilla, piirustuksilla, kirjoitelmilla tai teemahaastattelulla päästään lähemmäksi niitä merkityksiä, joita ihmiset antavat ilmiöille ja tapahtumille. Nämä menetelmät tuottavat esille tutkittavien näkökulman ja saavat kuuluviin heidän äänen. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 28.)

5.1.1 Haastattelu

Haastattelu voidaan yksinkertaisesti määritellä nimeämällä se keskusteluksi, jolla on ennalta suunniteltu päämäärähakuisuus eli tarkoitus (Hirsjärvi & Hurme 2010, 42). Aineistonkeruumenetelmänä haastattelun etuna voidaan pitää joustavuutta. Haastattelija voi toistaa kysymyksen, oikaista väärinkäsityksiä ja tarkentaa ilmausten sanamuotoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Haastattelu tapahtuu haastattelijan johdolla (Hirsjärvi & Hurme 2010, 42).

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47-48.) Teemahaastattelussa edetään etukäteen määriteltyjen teemojen ja niitä tarkentavien kysymysten mukaan. Teemahaastattelussa painotetaan ihmisten tulkintoja ja asioille antamia merkityksiä sekä merkitysten syntymistä vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, Tuomi & Sarajärvi 2009, 75 mukaan.)

5.1.2 Learning cafe

Haastattelumenetelmänä käytettiin learning cafe eli oppimiskahvila-menetelmää. Learning cafessa haastateltavat jaetaan pienryhmiin, joissa he kiertävät kolmessa tai neljässä eri pöydässä, jotka on ryhmitelty kahvilan omaisesti. Jokaisessa pienryhmässä on oma teemahaastattelun kysymys tai kysymykset ja kirjuri, joka kirjaa, kahvittelijoiden ohella, keskustelun pääpiirteet muistiin isolle paperille. Pöydissä keskustellaan kysytystä aiheesta tietty aika, jonka jälkeen kaikki paitsi kirjuri vaihtavat seuraavaan pöytään. Sihteerit esittelee kysymyksen ja kertoo tiivistetysti edellisen tai edellisten ryhmien keskustelut. Tämän jälkeen ryhmä jatkaa keskustelua, edellisen ryhmän keskustelun koonnin kuultuaan. Näin ryhmät kiertävät kaikki pöydät läpi tai vaihtoehtona on myös vain osittainen kierros. (Hyppönen, O. & Lindén, S. 2009, 41.) Pienryhmäkeskustelujen päätteeksi kahvilapöytien kirjuri voi tehdä yhteenvedon kaikista pöydässä käydyistä keskusteluista ja samalla osallistujilla on mahdollisuus kommentoida prosesseja ja tuotoksia. (Kupias 2007, 94.)

Learning cafe –menetelmän avulla voidaan jakaa kokemuksia, luoda uutta tietoa ja rakentaa yhteistä näkemystä. Learning cafe –työskentelymenetelmän tavoitteena on yhdessä oppiminen ja perusajatuksena on, että työskentely tapahtuu dialogisesti. Jokaisella osallistujalla on mahdollisuus tuoda esiin omia ajatuksia. Huomionarvoista on ideoiden tuottaminen ryhmissä, niitä yhdessä reflektoiden, sekä ideoiden edelleen kehittäminen.. (Kupias 2007, 93-94; Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 68-69.)

5.2 Aineiston hankinta

Tutkimukseni aineisto kerättiin vuonna 2011. Aineisto hankittiin palautekirjeillä, Ikis-työryhmän ryhmähaastattelun yhteenvedona sekä Ikäosaamisen työpajan ryhmähaastattelulla. Tutkimuksen osallistuneet olivat aktiivisia pohjoiskarjalaisia, yli 65-vuotiaita, eläkkeellä olevia ikäihmisiä. Osa tutkimukseen osallistuneista toimi aktiivisesti Ikään-tyvien yliopistossa. Tutkimusryhmässä oli sekä naisia että miehiä.

Lieksassa pidettiin 31.1.2011 Ikäihmisten asumisen uudet tuulet Pohjois-Karjalassa -seminaari (liite 2). Seminaari järjestettiin Aktiivinen ikääntyminen Itä- ja Keski-Suomessa -hankkeen, Lieksan kaupungin ja Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen

yhteistyönä. Seminaarissa käsiteltiin ikääntyneiden asumisen kehittämistä; laitoshoidon purkamista, palvelujen rakenteellista muutosta, innovatiivisia asumisratkaisuja ja yhteistyötä yli sektorirajojen. Keskeistä seminaarissa oli pienryhmäkodit, joihin osallistujat pääsivät tutustumaan eri näkökulmista ja tutustumiskäynneillä.

Seminaariin osallistuneilta Ikääntyvien yliopiston opiskelijoilta pyydettiin palautetta ja kehitysehdotuksia. Palautekirjeitä tuli Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukseen yhteensä neljä ja niistä tein yhteenvedon.

Ikis-työryhmässä järjestettiin 4.2.2011 ryhmähaastattelu. Ryhmähaastattelun aiheita pohdittiin ensin pienryhmissä ja sen jälkeen niistä keskusteltiin yhdessä. Kysymykset (liite 5), joita pohdittiin, olivat: 1. Millaista osaamista, taitoja ja koulutusta tarvitaan eläkkeelle jäädessä sekä myöhemmin seniori-iässä? Keskustelussa pohdittiin sekä omia että lähipiirin kokemuksia. 2. Teemoja, joihin osaamista, taitoja ja kursseja tarvittaisiin? 3. Toimintapisteet eli ideoita palvelukampuksille? Opinnäytetyön aineistoksi sain ryhmähaastattelusta tehdyn valmiin yhteenvedon.

Ikäosaamisen työpajapäivä järjestettiin 4.3.2011 Ikis-työryhmän työskentelyn jatkoksi. Ikäosaamisen työpajapäivään kutsuttiin asiasta kiinnostuneita ikäihmisiä, jatkamaan työskentelyä ikäosaamisen kehittämiseksi (liite 3). Työpajapäivään osallistui kahdeksan ikäihmistä, viisi naista ja kolme miestä. Kutsukirjeessä esitetyt kysymykset täsmennettiin työpajapäivään, jossa käsiteltiin seuraavia kysymyksiä (liite 5): 1. Missä osaamisesi ja kokemuksesi ovat jo käytössä (esimerkiksi kouluttaja, opettaja, ohjaaja, valmentaja, tukija, rinnalla kulkija)? 2. Mitä uusia tapoja ja paikkoja voisi olla, miten haluaisit että kokemustasi ja osaamistasi otettaisiin käyttöön? 3. Millainen olisi ikäihmisten palvelukampus ”Onnela”, mitä siellä tapahtuisi, keitä siellä olisi ja ketkä siellä toimisivat?

Työpajapäivässä pohdittiin edellä esitetyt kysymykset Learning cafe -menetelmää hyödyntäen. Työpajapäivään osallistui kahdeksan ikäihmistä ja he jakaantuivat kolmeen ryhmään eri tiloihin. Keskustelujen kirjureina toimivat opinnäytetyöntekijä, Teija Nuutinen ja Arja Jämsén. Jokaisessa ryhmässä keskusteltiin annetuista aiheista noin 20 minuuttia, jonka jälkeen siirryttiin seuraavan pöydän ääreen. Seuraavassa pöydässä keskusteltiin uudesta temasta kirjurin annettua yhteenvedon edellisen ryhmän tai ryhmien

keskusteluista. Kun haastateltavat olivat kiertäneet kaikki pöydät, kokoonnuttiin samaan tilaan lopetusyhteenvedoon, jossa osallistujat saivat vielä kommentoida prosessia ja tuoksia. Työpajapäivän ryhmähaastatteluista tein yhteenvedon.

Tutkimukseni aineisto koostuu aineistosta, jonka olen itse hankkinut sekä aineistosta, jonka olen saanut valmiina. Sain valmiina Lieksassa pidetyn seminaarin palautekirjeet, joista tein yhteenvedon. Ikis-työryhmän ryhmähaastattelusta, jossa en ollut mukana, sain valmiiksi tehdyn yhteenvedon. Ikäosaamisen työpajapäivää olin suunnittelemassa ja järjestämässä. Toimin työpajapäivässä kirjurina ja tein yhteenvedon päivän aikana tehdyistä haastatteluista.

5.3 Aineiston analysointi

Aineiston analyysimenetelmänä on tässä tutkimuksessa käytetty sisällönanalyysiä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 92) mukaan analyysissa tulee ensin päättää mikä aineistossa kiinnostaa. Kaikkia aineistosta löytyviä kiinnostavia asioita ei voida tutkia yhdessä tutkimuksessa. Tutkimustehtävä kertoo mistä tarkkaan rajatusta, kapeasta ilmiöstä, juuri kyseisessä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. Rajauksen jälkeen aineisto käydään läpi, erotetaan ja merkitään ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseen, toisin sanoen aineisto koodataan. Eskolan & Suorannan (1996) mukaan koodaaminen tehdään tutkijan parhaaksi näkemällä tavalla. Koodimerkit ovat sisään kirjoitettuja muistiinpanoja. Ne jäsentävät, kuvailevat ja testaavat aineistoa sekä niiden avulla voidaan etsiä ja tarkistaa tekstin eri kohtia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-92; Eskolan 2001, Tuomi & Sarajärvi 2009, 93 mukaan.)

Empiirisen tutkimuksen yhteydessä analyysillä tarkoitetaan muun muassa aineiston lukemista huolellisesti, tekstimateriaalin järjestelyä, sisällön ja/tai rakenteiden erittelyä, jäsentämistä ja pohtimista. Analyysin kysymyksiä voivat olla mitä aineisto sisältää, mistä siinä kerrotaan, millä tavoin ja missä määrin. Analyysissä voidaan myös luokitella eri aiheiden ja teemojen perusteella. Tavoitteena on saada tekstimassasta kiteytettyä haastattelujen tai kertomusten sisällöt tai rakenteet ja tarkastella tutkimusongelmien

kannalta keskeisten seikkojen esiintymistä ja ilmentymistä teksteissä. Aineistoa tarkastellaan huolellisesti. Analyysillä voidaan lisätä aineiston informaatioarvoa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Teemoittelussa on kyse aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan, jonka jälkeen on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Teemahaastattelussa aineiston pilkkominen on suhteellisen helppoa, koska haastattelun teemat muodostavat suoraan jäsenyyksen aineistoon. Teemoittelun tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92-93.)

Miles & Huberman (1994) mukaan aineistolähtöisessä analyysissä aineisto pelkistetään eli redusoidaan, ryhmitellään eli klusteroidaan sekä luodaan teoreettisia käsitteitä eli abstrahoidaan. Pelkistämisen alkuperäisilmaukset pelkistetään. Pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään yhtäläisten ilmaisujen joukoiksi, jotka kategorioidaan samaa tarkoittavien ilmaisujen kanssa omaksi alakategoriaksi. Tämä on analyysin kriittisin vaihe, koska tutkija päättää, mitkä ilmaisut kuuluvat mihinkin kategoriaan. Tämän jälkeen yhdistellään samansisältöiset alakategoriat toisiinsa ja muodostetaan yläkategoriat, joista yhdistetään yksi yhteinen kaikkia kuvaava kategoria eli teoreettinen käsite. (Milesin & Hubermanin 1994, Tuomi & Sarajärvi 2009, 101-102,108-109 mukaan.)

Kokosin valmiina saadun Ikis-työryhmän ryhmähaastatteluaineiston yhteenvedon sekä palautekirjeistä tekemäni yhteenvedon että Ikäosaamisen työpajapäivän ryhmähaastatteluaineistosta tekemäni yhteenvedon yhteen taulukkoon. Pelkistin yhteenvedojen alkuperäisilmaukset (taulukko 1) ja ryhmittelin pelkistetyt ilmaukset alaluokkiin (taulukko 2). Tämän jälkeen yhdistin samansisältöiset alaluokat ja muodostin yläluokat sekä yhdistin sopivat yläluokat pääluokiksi (taulukko 3). Käytin prosessissa apuna värikyniä merkkamaan samansisältöisiä alaluokkia. Aineiston rajausta tein pitkin prosessia. Yläluokiksi syntyivät osallisuus, asiantuntijuus, vuorovaikutus/kanssakäyminen, sosiaalisuus/yhteisöllisyys, tarpeet ja merkityksellisyys, joista muodostin pääluokat ikäihmisten tietojen ja taitojen käyttöönotto, vuorovaikutus, kehitysehdotukset sekä ikäihmisen kokema merkityksellisyys.

Taulukko 1.

Esimerkit yhteenvedojen alkuperäisilmauksien pelkistämisestä eli redusoinnista.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistys
Säännöllisesti yleinen kyselytunti päättäjille kaupungintalolla, jossa kaupunkilaiset saisivat tuoda terveisiä päättäjille.	Säännöllisesti kaupunkilaisten yleinen kyselytunti päättäjille.
Toimintatiloja ja erilaisia vaikuttamisareenoja tarvitaan.	Toimintatilat ja vaikuttamisareenat
”Vanhojen ihmisten tv-ohjelma” pitäisi olla radiossa ja tv:ssä ”hitaampia” vanhojen ohjelmia, vanhojen asioita, hitaammalla temppolla, vanhojen esittäminäkin.	Mediaan ikäihmisten tekemää, ikäihmisten asioita käsittelevää, ikäihmisille suunnattua, ohjelmaa
Palvelukampus lähialue 200 metrin päässä omasta kodista, riittävän paljon pisteitä.	Ns. palvelukampus ja sen sisältö
Osallistuminen voi olla pieniä asioita, joita ei aina helposti edes noteerata - pitäisi huomata myös ne pienet jutut ja arvostaa niitä myös.	Pienikin osallistuminen tärkeää
Osallistumiseen vaikuttaa <ul style="list-style-type: none"> - oma halu! - elämäntilanne - on oltava joustavuutta, monenlaisia vaihtoehtoja ja erilaisia tapoja osallistua, vaikuttaa 	Osallistumisessa oltava joustavuutta, erilaisia tapoja, vaihtoehtoja
Toimintapisteillä myös ikäihmiset itse asiantuntijoina, puhujina, tiedon välittäjinä: tietoisuus, ”Näin minä sen koin” - tapahtumat ym.	Ikäihmiset asiantuntijoina

Alkuperäisilmaukset	Pelkistys

<p>Kerrottaisiin ikäihmisistä erilaisissa elämäntilanteissa (näytelmä-idea)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Henkilöiden tarpeet, kunto, arvomaailma ym. olisivat vaikuttimina heidän tulevaisuuden suunnitelmissa, kuten asumismuodossa, hoivan aprikoinnissa, sosiaalisuuden sisällössä ja tavassa - Henkilöiden osaaminen ja taidot sekä halua jakaa ja antaa ympäristössään tulisivat näytelmässä selkeästi esille. - Rivien välissä viestitettäisiin ihmisen arvosta ja yksilöllisyydestä kaiken ikäisenä <p>Mukana myös huumoria.</p>	<p>Ikäihmisten elämäkokemus ja osaaminen</p>
--	--

Taulukko 2.

Aineiston ryhmittely eli klusterointi alaluokkiin.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
<p>Säännöllisesti kaupunkilaisten yleinen kyselytunti päättäjille Toimintatilat ja vaikuttamisareenat Mediaan ikäihmisten tekemää, ikäihmisten asioita käsittelevää, ikäihmisille suunnattua, ohjelmaa Ns. palvelukampus ja sen sisältö</p>	<p>Vaikuttamismahdollisuus</p>
<p>Pienikin osallistuminen tärkeää Osallistumisessa oltava joustavuutta, erilaisia tapoja, vaihtoehtoja</p>	<p>Esimerkit osallistumismahdollisuuksista</p>
<p>Ikäihmiset asiantuntijoina Ikäihmisten elämäkokemus ja osaaminen</p>	<p>Ikäihmisten asiantuntijuus</p>

Taulukko 3.

Aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka

<p>Vaikuttamismahdollisuus Esimerkit osallistumismahdollisuuksista Äänen kuuleminen Ikäihmisten palvelujen kehittäminen Ikäihmisten asiantuntijuus Tiedot ja taidot Tietoa ikäihmisistä</p>	<p>Osallisuus Asiantuntijuus</p>	<p>Ikäihmisten tietojen ja taitojen käyttöönotto yhteiskunnassa</p>
---	--------------------------------------	---

6 Tutkimustulokset

6.1 Ikäihmisten asiantuntijuus

Osa työpajapäiviin osallistuneista ja palautekirjeiden lähettäneistä toimii Ikääntyvien yliopistossa opiskelijoina. Osa osallistuneista on ollut Ikääntyvien yliopistotoiminnassa mukana alusta alkaen, yli 20 vuotta. He kokevat Ikääntyvien yliopistotoiminnan merkitykselliseksi oppimisen, osaamisen, osallistumisen, tiedon jakamisen ja yhteisöllisyyden kautta.

Osa tutkimuksen ikäihmisistä toimii vapaaehtoistoiminnassa tekijöinä ja toimijoina sekä käyttää hankkimaansa ammattiosaamistaan siellä. Tutkimukseen osallistuneet kertoivat, että heillä on osaamista ja kiinnostusta ottaa vastuuta erilaisten ryhmien toiminnasta ja jatkuvuudesta. Lisäksi heillä on mahdollisuus jakaa ja levittää osaamistaan ja kiinnostustaan. Haastateltavat haluavat, että heidän kokemustaan ja osaamistaan otettaisiin käyttöön suunnittelussa, harrastustoiminnassa ja vertaisryhmissä. He haluavat olla suunnittelemassa ja vaikuttamassa tulevaisuuden niin sanottuun ikäihmisten asumis- ja toimintakeskukseen ”Palvelukampus Onnelaan”. He haluavat kokemustaan, tietoja ja taitoja otettavan käyttöön palvelukampuksen suunnitteluun ja sen sisältöön. Haastateltavat haluavat olla tekemässä ”Palvelukampus Onnelan” omaa lehteä, mukana elämäkertakirjoittamisessa ja toimintaryhmien ohjaamisessa, kuten kuntopiiri-ohjaajina. Harrastustoiminnan, kuten näytelmän toteutuksen kautta ikäihmiset haluaisivat välittää elämänsä kokemustaan ja osaamistaan. He haluavat käyttää kokemustaan ja osaamistaan sukupolvi-

en kohtaamisessa esimerkiksi eri-ikäisten toimintana, nuorten mopo-kerhon ohjaajina ja atk-pisteellä ohjaajina. Tutkimukseen osallistuneista yksi toimi kuntosalin kuntopiirin vetäjänä ja toinen atk-mikroneuvojana.

Haastateltavat pitävät itseään hyvinä kuuntelijoina, joilla on elämäkokemusta. He kertovat kuuntelijoina käyttävänsä samalla omaa osaamistaan, jota on usein vaikea huomata oman osaamisen käyttämiseksi.

”Käytän kaikkea sitä, mitä olen kokenut ja elänyt.”

Haastatteluihin osallistuneet kertoivat, että eläkkeelle jäävä voi kokea mitätöintiä vielä työelämässä ollessaan. Heidän mielestään tarvitaan työnantajien antamaa valmennusta kohta eläkkeelle siirtyville sekä vuoropuhelua, hiljaisen tietotaidon siirtämiseksi vanhemmilta nuoremmille. Samalla kehitettäisiin mentorijärjestelmää.

Kysyttäessä missä ikäihmisten osaaminen ja kokemus ovat jo käytössä, haastatellut vastasivat heillä olevan yhteiskunnallista osaamista ja rohkeutta yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. He uskaltavat tuoda esille kaikkea sitä, mitä eläkeläissukupolvet ovat ja osaat. Monessa puheenvuorossa nousi esiin, että on tärkeää olla rohkea.

6.2 Palvelujen kehittämisehdotukset

Tutkimukseen osallistujien mukaan toimitiloja tarvitaan ja erilaisia vaikuttamisareenoja. Palvelujen kehittämisideana nousi tulevaisuutta ajatellen toive säännöllisestä yleisestä kyselytunnista kaupungintalolla, jossa kaupunkilaiset saisivat tuoda terveisiä päättäjille. Haastateltavat ja palautekirjeiden lähettäneet nostivat esiin vanhusten ulkoilun tarpeellisuuden. Heidän mielestään vanhusten ulkoilu tulisi nähdä yhtä tarpeellisena kuin ulkoilu lasten päivittäisessä hoidossa ja työikäisten terveyden ylläpitämisessä. He nostivat esiin Joensuussa esimerkiksi kesäisin toimivan katujunan. Osallistujien mukaan katujunan tulisi joka päivä kulkea ulkoiluttamassa vanhuksia, jotka eivät kuntosaa takia itse pysty kävelemään. Heidän mukaan katujunan kulkeminen olisi taloudellisestikin tehokkaampaa kuin se, että jokaisella olisi oma pyörätuolityöntäjä. Samalla olisi myös seuraa toisista, he esittivät.

Tutkimuksen ikäihmisten mielestä niin sanotun vapaa-ajan vieton parannukseksi, tulisi suunnitella ja toteuttaa vanhuksille tuotettua ohjelmaa televisioon. Heidän mielestään, jos lapsille on omansa, myös vanhuksille tulisi olla mieluisaa, heidän mieltymystensä ja seuraamiskykynsä mukaista ohjelmaa. Myös radioon toivottiin ikäihmisten tekemää ikäihmisille suunnattua ohjelmaa, ”vanhojen ihmisten ohjelmaa”, jossa on hitaampi tahti.

Toiveissa oli myös työterveyshuollon tapaiset terveystarkastukset ilman omaa aktiivisuutta, esim. kaikille 70-vuotiaille. Haastatellun ryhmän mukaan tarkastukset olisivat samalla ennaltaehkäisyä ja asumiskartoitusta, kuinka paljon eläkeläisiä asuu missäkin kaupunginosassa. Työvoimana terveystarkastuksissa voitaisiin ikäihmisten mukaan käyttää esim. ammattikorkeakouluopiskelijoita, jotka saisivat opintopisteitä.

Kun kysyttiin, mitä uusia tapoja ja paikkoja ikäihmiset haluaisivat kokemukselleen ja osaamiselleen, ikäihmiset toivoivat uudenlaisia asumismuotoja, joissa vanhus kokisi olevansa tarpeellinen. Eräässä palautekirjeessä nostettiin esiin, kuinka yhteiskunnalle olisi edullista maksaa asumislisää sellaiselle asumismuodolle, jossa samassa asunnossa muiden kanssa asuisi joku ukki tai mummo, oma tai vieras. Palautekirjoittajan mukaan edellytyksenä olisi, että ”vanhuksella” olisi oma huone ja mahdollisesti saniteettitilat. Tällaisia huonejärjestelyjä voisi olla omakotitaloissa tai viereisissä kerrostaloasunnoissa, jos tehtäisiin väliovi asunnosta toiseen. Palauteen antajan mukaan hyötyjiä olisivat vanhus, joka näin kokisi olevansa tarpeellinen ja lapsiperhe, kun koulun jälkeen joku olisi kotona kyselemässä kuulumisia. Erityisenä ryhmänä kirjoittaja nosti esiin yksinhuoltaja-aikuiset, jotka tarvitsevat omaa aikaa. Palautekirjeen lähettäjä ehdotti korvaukseksi asumislisää, joka maksettaisiin kummallekin osapuolelle samansuuruisena.

Tutkimukseen osallistuneilta tuli seuraavanlaisia ehdotuksia ja ideoita tulevaisuuden palvelukampukselle. Palvelukampuksessa, tutkimukseen osallistujien mielestä, kampussana tulisi vaihtaa suomenkieliseksi, esimerkkinä nousi Palvelupiha Onnela -nimi. Palvelupiha Onnelassa olisi ikäihmisten mukaan seuraavia hyvinvointia lisääviä tekijöitä: Palvelukampus olisi lähellä kouluja ja lasten leikkikenttiä sekä nuorten toiminta-alueita. Palvelukampus olisi lähialueella kotia, 200 metrin päässä ja palvelukampuksessa olisi

riittävän paljon palvelupisteitä. Osallistajat nostivat esiin, että ikäihmisillä on aikaa harrastaa ja käyttää varojaan. Ikäihmiset toivovat erilaisia palveluja palvelukampukselle, kuten harrastusmahdollisuuksia, näyttelyjä, esittelyjä yrityksiltä, kelalta, pankista, virastoista ja matkatoimistoista, maistiaisja kotileipomoista, askartelua ja jumppaa ynnä muuta toimintaa sekä terveydenhoitopalveluja. Lisäksi ikäihmiset toivovat palvelukampukselle kansanedustajaehdokkaiden vierailuja.

Ryhmähaastattelussa tulevaisuuden palvelukampukseen toivottiin toimintaa, jota olisi jokaisena päivänä viikossa ja myös iltaisin. Toiminnan toivottiin olevan aktiivista ja osallistavaa, esimerkkeinä nostettiin maalaismarkkinat ja kerhotoiminta. Myös kotona asuville ikäihmisille toivottiin järjestettävää toimintaa ”Onnelassa”. Palvelujen puolesta palvelukampuksella toivottiin asumispalvelujen ohella yöhoito mahdollisuutta, ruokapalveluja, joita olisi tarjolla myös viikonloppuisin sekä saunapalveluja, kuten lenkkisaunaa. Kuljetusmahdollisuuksista haastatteluryhmä nosti esiin katujunan, joka ajaisi aikataululla kampukselta toiselle avustajineen ja ottaisi kodeista vanhuksia kyytiin, mukaan ulkoilemaan. Harrastusmahdollisuuksista toivottiin kuntosalia, uimahallia, kutoamista, tanssitilaisuuksia, yhteislaulua, karaokea, seuraleikkejä, ite-ryhmiä eli omaehtoisia vertaisryhmiä, kasvihuonetta ja puutarhaa sekä elokuva- ja keskustelukerhoa että elämäkertakirjoittamisen ja -julkaisun mahdollisuutta. Lisäksi toivottiin hartauksia ja eri alojen hyviä ohjaajia ohjaamaan askartelua tai jumppaa. Palvelukampus ”Onnelaan” haluttiin oma lehti, ulkoilupuisto ja hiljainen huone. Myös tukihenkilöt ja omahoitajat haluttiin mahdollistaa palvelukampuksessa sekä omaiset haluttiin ottaa mukaan. Ikäihmiset toivoivat, että palvelukampuksessa olisi mahdollista saada asiointiapua, esimerkiksi työntekijästä, kaupungille tai hautausmaalle. Palvelukampukseen toivottiin terveysalan ihmisiä ja vapaaehtoisia ulkoiluttamaan asukkaita.

Pienryhmäkoteihin ja niiden toimintaan tutustumista pidettiin tärkeänä. Palautekirjeiden kirjoittajien mukaan oli tärkeää käydä paikanpäällä ryhmäkodeissa ja saada kysymyksiin vastauksia sekä kuulla myönteistä palautetta pienryhmäasumisesta ja ryhmäkoti-asumisesta. Pienryhmäkoti-toiminta nähtiin palautteiden antajien mukaan turvallisena. Siellä koettiin läheisyyttä, yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä. Hoitajat nähtiin perheenjäseninä. Osallistujien mukaan tutustuminen poisti ennakkoluuloja ja antoi myönteisen kuvan kyseisestä asumismuodosta. Ikäihmiset toivoivat näkemäänsä ikäihmisten ryhmäkoti-asumista kaikkiin kuntiin ja Joensuuhun lisää kyseisiä paikkoja.

6.3 Ikäihmisten osallisuus

Osa työpajapäiviin osallistuneista ja palautekirjeiden lähettäneistä osallistuu Ikääntyvien yliopistotoimintaan opiskelijoina ja on ollut toiminnassa mukana alusta alkaen, yli 20 vuotta. Osa haastateltavista toimii kuntosalin kuntopiirin ohjaajana ja atk-mikroneuvojana.

Tutkimukseen osallistuneet pitävät itseään hyvinä kuuntelijoina, joilla on elämäkokemusta. He painottivat, että aina tarvitaan kuuntelijaa ja usein sitä on vaikea itsekään huomata osallistumiseksi.

Työpajapäiviin osallistuneet toimivat osallistajina. He ovat läheisten innostajia, jotka hakevat mukaan toimintaan, ulos ja retkille, tai soittavat läheisilleen. He ovat yhteyden pitäjiä, jotka soittavat puhelimella toisilleen ja muistuttavat seminaareista, jonka jälkeen tapaavat kadunkulmassa ja tulevat yhdessä seminaariin. He kertovat toimivansa tukena arjen asioissa ja vaikeuksissa, pienissä asioissa.

Osa tutkimuksen ikäihmisistä on vapaaehtoistoiminnassa tekijöinä ja toimijoina. He vaikuttavat aktiivisina rivijäseninä yhdistyksissä, kuten Lions-toiminnassa, Suomen Punaisen Ristin ystävätoiminnassa ja Lähetyspiirissä. He toimivat kylätoiminnassa omassa kylässä tai kylässä, jossa kesäasunto sijaitsee ja keräävät esimerkiksi kylän historiaa tai valokuvia. Tulevaisuudessa ikäihmiset haluavat tehdä vapaaehtoistyötä jonkin taustaorganisaation kautta, jotta voidaan välttää varkausepäilyt esimerkiksi muistisairaiden kohdalla. Ikäihmisten mukaan hyväntekeväisyys voi olla esimerkiksi sairaalassa syöttämistä, päivähoidossa sylin tarjoamista tai naapuruussopimus huolehtimisesta.

Isona ja tärkeänä asiana pidettiin kirjoittamista ja muistelutyötä. Moni kirjoittaa omaa elämää ja vanhempien elämää muistiin sekä digitalisoi valokuvia ja muistiinpanoja.

Ikäihmisten mielestä osallistumismahdollisuuksia tulee olla joustavasti. Jokaisen tulee saada valita osallistuminen oman aktiivisuuden ja halun, elämäntilanteen ja jaksamisen mukaan.

”Aika aikaansa kutakin.”

Osallistuneiden mielestä vähäinkin osallistuminen on tärkeää. Pieni osallistuminen, jota ei aina helposti noteerata, tulisi huomata ja sitä tulisi arvostaa. Ikäihmiset painottivat, että tulee olla monenlaisia vaihtoehtoja ja erilaisia tapoja osallistua sekä vaikuttaa. Myös mahdollisuus olla osallistumatta on sallittava. Työpajapäivässä esiin nousi kysymys:

”Olenko olemassa, jos en ole hirmu aktiivinen?”

Ikäihmiset toivovat, että on mahdollisuus olla osallistumatta, jos ei jaksaa tai pysty sekä on ymmärrettävä, että osallisuuden voi käsittää erilaisin tavoin. Osallisuus ei haastateltavien mielestä ole yksiviivainen asia. Ryhmähaastattelun mukaan lepoa tarvitaan ja lupaa olla myös tekemättä mitään hyödyllistä.

Haastateltavien ja palautekirjeiden perusteella ikäihmisillä tulisi olla vapaus valita toimiiko työelämässä. Ikäihmiset toivovat, että työelämä olisi mahdollista, jos jaksaa ja haluaa sekä samalla työelämä korottaisi, yli 65-vuotiaiden palkka- ja verojärjestelmän palkkiota, muutoksen kautta. Tutkimukseen osallistuneet ehdottivat yli 65-vuotiaille verovapaa, ikäihmisen itsensä määrittämällä palkalla tehtyä, ansiotyötä. Vertauksena käytettiin kirpputoria, jossa vanhaa tavaraa myydään omalla hinnalla, ilman veroja ja kirjanpitoa. Ehdotuksena oli, että vanha ihminen olisi samalla tavalla kirpputoritavaraa ja toimisi työelämässä ilman veroja. Ehdottajan mukaan ei vaatisi yhteiskunnalta muuta kuin lain, joka sallii tämän. Ikäihmisten mielestä noin kaksi vuotta eläkkeellä oltuaan, useimmilla ikäihmisillä on tarve lähteä osallistumaan kodin ulkopuolelle. Ikäihmiset pitivät erittäin tärkeänä itsenäistä liikkeelle lähtemistä. Kysymyksiä ryhmähaastattelussa heräsi, muun muassa siitä miten saa lähdettyä ja minne lähteä sekä mistä löytää mieluisa yhteisö, harrastukset ja tekeminen? Haastateltavien mukaan vanheneva ihminen on, pari vuotta raskaasta työelämästä levättyään, kysymyksen edessä:

”Millä täytän seuraavat 20–30 vuotta?”

Tällöin heidän mielestään ikäihmisen itsensä määrittämä verovapaa palkkatyö, voisi tulla kyseeseen ja vanhus saisi edes pieniä tuloja. Avun tarpeessa oleva saisi apua, yksinäisyys, tarpeettomuuden tunne ja masentuminen vähenisivät.

Ikäihmisten vaikuttamismahdollisuudet

Haastatellut ikäihmiset nostivat esiin yhteiskunnallisen osaamisensa sekä rohkeuden yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. He pitivät tärkeänä rohkeutta tuoda esiin, mitä eläkeläissukupolvet ovat ja osaavat.

Palautekirjeissä ja haastatteluissa toivottiin toimintatiloja sekä erilaisia vaikuttamisareenoja. Osallistujat toivovat säännöllistä kaupunkilaisten yleistä kyselytuntia päättäjille kaupungintalolla, jossa kaupunkilaiset saisivat tuoda terveisiä päättäjille. He ehdottivat uusiksi keinoksi yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen mielenosoituksia, draamatai sketsiesityksiä sekä opinnäytetöitä. Haastattelussa syntyi lähes valmis mielenosoitusidea, rollaattorimielenosoitus, jonka aiheena olisi liikenteen ja liikkumisen ongelmat kadulla, jossa pyörät ajavat jalkakäytävällä ja ajokaistat ovat kapeat. Sketsejä ikäihmisten mukaan syntyy helposti monista arkisista tilanteista. Opinnäytetöiden osalta ikäihmiset toivovat enemmän tutkimusta siitä miten ihmiset elävät, mitä he ajattelevat ja toivovat, mistä he haaveilevat sekä mitä he tarvitsevat. Palautekirjeissä ja työpajapäivässä nousi esiin näytelmä idea, joka toteutettaisiin ryhmätyönä ja jossa ikäihmiset välittäisivät elämäkokemustaan ja osaamistaan.

Osallistujat haluavat olla kehittämässä ikäihmisten palveluja. He haluavat olla vaikuttamassa mahdollisesti tulevaisuudessa rakennettavaan ikäihmisten asumis- ja toimintakeskus ”Palvelukampus Onnelan” sisältöön. Haastateltavat haluavat vaikuttaa median sisältöön ja toivovat ikäihmisten tekemää, ikäihmisten asioita käsittelevää, ikäihmisille suunnattua ohjelmaa.

6.4 Vuorovaikutus ja kohtaaminen ikäihmisten näkökulmasta

Haastateltavat toimivat ystävänä ja tukihenkilönä omaiselle, tukena ja asioiden järjestäjänä sekä lehden lukijana. He kokevat merkityksellisenä omaisen tukena ja asioiden järjestäjänä, keskustelijana sekä lehden lukijana toimimisen, kuitenkin olematta varsinaisia omaishoitajia.

”Sunnuntaina käyn lukemassa kuolleet.” –

”Tarkoittaa, että käyn lukemassa lehdestä kuolinilmoitukset, jolloin myös keskustellaan pois menneistä tuttavista ja ystävistä.”

Sukupolvien kohtaaminen

Tutkimukseen osallistuneiden ikäihmisten osaaminen ja kokemus on käytössä sukupolvien kohtaamisessa, kun he toimivat isovanhempina, ”mummona”, sukulaisten ja naapuruston lapsille.

”Mummona voi olla, vaikei ole lapsia.”

He tukevat lasten perheitä, esimerkiksi konkreettisesti auttamalla talon rakennuksella. Myös elämysten ja merkitysten siirtäminen lapsenlapsille ja nuoremmille sukupolville koettiin tärkeänä.

Haastateltavien toiveena on toiminta-alueet eri-ikäisille vierekkäin sekä yhteiset tapaamiset ikääntyvien ja nuorempien kanssa, jossa sosiaalisia taitoja ylläpidetään ja mahdollistetaan. He haluavat ikäihmisten kanssa tehtävän työn trendikkyuden lisääntyvän, jotta nuoret eivät pelkäisi joutuvansa hoitamaan ikäihmisiä vaan kokisivat työn, ikääntyvien kanssa, trendikkäänä ja kivana. Osallistujat haluavat vuorovaikutusta eri ikäryhmien välillä, kuten keskustelua koulua ympäröivässä ympäristössä eri ikäryhmien kesken ja sitä kautta positiivisen näkemyksen ikäihmisten kanssa tehtävästä työstä lisääntyvän. Osallistujat toivovat, että lasten leikkikentät ja nuorten toiminta-alueet ovat lähellä tulevaisuuden palvelukampusta. Koululaisten lukujärjestyksissä on toimintaa ikäihmisten kanssa ja he ovat jatkuvasti mukana tulevaisuuden palvelukampuksen toiminnassa, kuten myös opiskelijat harjoittelijoina. Näin haastateltavien mukaan saadaan eri sukupolvien kesken kohtaamisia, vuorovaikutusta ja ymmärrystä sekä sitä kautta sosiaalisia taitoja.

Eri sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja kohtaamista voitaisiin tutkittavien ikäihmisten mielestä lisätä esimerkiksi mopo-kerholla, jossa ikäihmiset ohjaavat nuoria. Osallistuneiden mukaan sukupolvien välinen kohtaamismahdollisuus voitaisiin järjestää myös maaseudun syrjäalueilla, kyyditsemällä samassa autossa lapsia kouluun ja ikäihmisiä hoitamaan asioitaan.

Ikäihmisten kohtaaminen

Ryhmähaastatteluun osallistuneet ikäihmiset haluavat sosiaalisen median palveluja, kuten Facebookiin vanhuksille yhteisen areenan. ...

Tutkimukseen osallistuneet toivovat äskettäin eläköityneille ja muille eläkeläisille järjestettyä isompaa juhlaa, joka voitaisiin järjestää esim. Joensuu-areenassa. Juhlassa osallistuneet toivoivat tapaavansa muita eläkeläisiä ja pääsevänsä muistelemaan yhdessä. Lisäksi vahvistettaisiin toiminnallisen yhteistyön kautta omia juuria:

”Ai säkin olet Lieksasta..”

6.5 Ikäihmisten kokema merkityksellisyys

Haastatteluihin osallistuneet painottivat, että eläkkeelle jäänyt on sama aikuinen ihminen kuin työelämässä. Ikäihmiset haluavat kokea tunteen tärkeydestä, arvokkuudesta ja riittävydestä. Ikäihmiset kokevat merkityksellisenä ystävänä ja tukihenkilönä toimimisen. Tutkimukseen osallistuneet kertoivat toimivansa omaisen tukena ja asioiden järjestäjänä, keskustelijana sekä lehden lukijana, kuitenkin olematta varsinaisia omaishoitajia. Ikäihmiset pitävät merkityksellisenä eri sukupolvien kohtaamista. Ikäihmisten osaaminen ja kokemus on käytössä sukupolvien kohtaamisessa, kun he toimivat isovanhempana ”mummona” sukulaisten ja naapuruston lapsille.

Vaikuttaminen koettiin merkityksellisenä. Ikäihmiset halusivat vaikuttaa liikennesuunnitteluun, jotta teistä voitaisiin tehdä turvallisempia ja jossa voitaisiin liikkua rollaattoreilla. Ikäihmiset toivoivat päättäjille yleistä kyselytuntia, jotta voisivat tuoda omia mielipiteitä esille. Ikäihmiset toivovat, että voivat vaikuttaa heille tarjottaviin palveluihin.

Ikäihmiset kokevat merkityksellisenä toimimisen ja vastuun oton erilaisten ryhmien ohjaajina ja toiminnan ylläpitäjinä. Osallistujat haluavat ottaa vastuuta erilaisten ryhmien toiminnasta ja jatkuvuudesta. Heillä on osaamista ja kiinnostusta toimintaan sekä mahdollisuus jakaa ja levittää sitä.

Tutkimuksessa nousi esiin, että ikäihmiset pitävät tärkeänä liikuntaa ja luontoa, jotka auttavat henkiseen hyvinvointiin, kuten kokoavat lapsuuden muistoja. Isona ja tärkeänä asiana pidettiin kirjoittamista ja muistelutyötä. Moni kirjoittaa omaa elämää ja vanhempien elämää muistiin sekä digitalisoi valokuvia ja muistiinpanoja. Haastatteluihin osallistuneet toivovat, että tulevaisuudessa tehtäisiin uudenlaista muistelutyötä, johon liittyisi valokuvien digitalisointi ja muistiinpanojen tekeminen. Näin tehtäisiin muistelutyötä, jossa yhdistyisi tekninen atk-osaaminen, sosiaalinen kanssakäyminen, sosiokulttuurisuus sekä yhteisötaiteellinen osaaminen ja ymmärrys.

Ikääntyvien yliopistotoiminta koettiin merkitykselliseksi oppimisen, osaamisen, osallistumisen, tiedon jakamisen ja yhteisöllisyyden kautta.

7 Johtopäätökset

7.1 Ikäihmisten tietojen ja taitojen käyttöönotto yhteiskunnassa

Saatujen tuloksien mukaan ikäihmiset opiskelevat Ikääntyvien yliopistossa. Ikäihmiset kokevat Ikääntyvien yliopistossa, että he voivat käyttää omia tietoja ja taitoja sekä kehittyä niissä. Ikääntyminen ei ole este oppimiselle ja osaamiselle. Osallistujat kokivat yliopistotoiminnan ja opiskelun myönteisenä. Ikääntyminen ei estä oppimista, kehittymistä ja osallistumista erilaisiin toimintoihin ja opintoihin. Tuloksien mukaan ikäihmiset toimivat monissa asioissa asiantuntijoina. Heillä on pitkä elämäkokemus sekä tarvittavia tietoja ja taitoja. Ikäihmiset haluavat oppia uutta ja kehittyä yksilöllisesti, vapaasti valiten, läpi elämän. Tulevaisuudessa ikäihmiset ja ikäosaaminen tulee osaksi koko yhteiskuntaa, koskettamalla välillisesti tai suoraan kaikkia yhteiskunnan osia.

Unescon (1996) antoi raportin elinikäisen oppimisen mahdollisuuksista, jossa nykyihmisen elämisentaitojen opiskelun periaatteet pohjautuvat elinikäisen koulutukseen ja oppimiseen. Jokainen meistä tarvitsee tietotekniikan hallintaa. Itsemääräämisoikeuden näkökulmasta tietoyhteiskunta tarkoittaa myös sitä, että kaikkia tietoyhteiskunnan tuotteita on saatavilla myös ikääntyville ja ikääntyneille. Tällöin tuotteet on suunniteltava kaikkien käyttöön. (Ollikaisen 2004, Kankare & Lintula 2004, 187-189 mukaan.) Tut-

kimuksessa tuli esille, että ikäihmiset toimivat atk-mikrotukineuvojana ja muina ohjaajina, joten he voivat tarjota omaa osaamistaan ikäihmisille tai muille ikäryhmille.

Tulevaisuudessa on syytä ottaa huomioon, että ikäihmisiä tulee olemaan yhä enemmän ja pitempään töissä. On syytä luoda hyvät mahdollisuudet sille, että ikäihmiset viihtyvät työelämässä. Ikäihmiset voivat tarjota mainiota tietotaitoa ja hiljaista osaamista, jos siihen annetaan mahdollisuus, niin työpaikoilla nuoremmille sukupolville kuin harrastuksissa ja vapaa-ajalla monissa eri merkityksissä.

7.2 Ikäihmisten tarpeet

Ikäihmisten tarpeita on sivuttu jo aiempien lukujen alla, mutta kaiken kaikkiaan ikäihmisten tarpeena ovat sosiaalisuus, yhteisöllisyys, palvelut ja mahdollisuus yksilöllisyyteen. Toiveena on kohtaaminen, kuten mahdollisuus yli sukupolvirajojen tapahtuvaan kanssakäymiseen.

Tutkimuksessa ikäihmisten palvelujen kehittämisehdotuksissa nousi esiin tulevaisuuden muutosehdotukset. Ikäihmiset toivoivat vapaa-ajan vieton parannuksia, kuten sosiaalisuuden ja yhteisöllisyyden sekä ulkoilun mahdollistamista. Palautekirjeiden lähettäjät ja haastatteluihin osallistuneet halusivat tulevaisuudessa uusia asumismuotoja ja niiden kokeilemista. Ikäihmiset toivovat palvelukampusta, jolle olisi keksittävä parempi ja suomalaisempi nimi. Ikäihmiset käyttävät yhä enemmän rahaa palveluihin, joten heillä tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa palveluiden sisältöön.

Tulevaisuudessa haasteena on palvelujärjestelmien kehittäminen asiakaslähtöisyydestä käsin. Palvelut tulee järjestää yhä enemmän ikäihmisten tarpeita kunnioittaen ja niiden tulisi huomioida ja lähteä liikkeelle yksilön elämäntilanteista ja tarpeista. (Paasivaaran 2004, Kankare & Lintula 2004, 31-32 mukaan.)

Tulevaisuudessa sosiokulttuurista lähestymistapaa ikääntymiseen tarvitaan eri tahoilla, kuten koulutus- ja kulttuurialalla, palvelualalla, matkailussa, kaupan alalla, liikenteessä, rakennus- ja kiinteistöalalla, ympäristöalalla sekä mediassa. (Suomi & Hakonen 2008,

11.) Ikäihmisiä on yhä enemmän ja kolmannen ikäkauden vaikutukset ulottuvat kaikille, niin talouteen, kulttuuriin, tieteeseen kuin politiikkaan, toisin sanoen koko yhteiskuntaan. Tarpeista ja ongelmista tulee kaikkien yhteisiä tarpeita ja ongelmia. (Kurki 2007, 9.)

7.3 Osallisuuden ja merkityksellisyyden kokeminen

Tutkimustulokset toivat esiin, että ikäihmiset haluavat osallistua ja vaikuttaa. Esiin nousi myös osallistajien rooli, kuinka ikäihmiset toimivat osallistajina. Toisaalta pohdittiin miten syrjäytyneet ikäihmiset saadaan osallistettua ja osallistumaan, millaista toiminnan tulisi olla ja toisaalta kuinka osallisuus lähtee omista lähtökohdista. Osallisuudessa tulee heidän mielestään olla vaihtoehtoja ja erilaisia sekä taseoisia mahdollisuuksia osallistua. Toisille ikäihmisille osallistuminen voi olla pieniä tekoja. Ikäihmisten osallisuus ja toimijuus lisääntyisivät persoonallisuuden ja yksilöllisyyden rajoissa, oman valinnan ja halukkuuden kautta.

Vanhoilla ihmisillä tulee olla oikeus valita itse elämäntyylinsä ja –tapansa, joiden kautta taataan aktiivinen, luova ja onnellinen vanhuus. Jotta tämä toteutuu, tulee heidän persoonallisen integriteettinsä säilyä ehjänä ja elävänä suhteessa yhteisöihinsä ja yhteiskuntaansa. Jokaisen tulee saada osallistua yhteiskunnan toimintaan täysinä kansalaisina, kykyjensä mukaisella tavalla. (Kurki 2007, 12–15.)

Kaikkien tuloksissa esitettyjen eri osa-alueiden kautta koetaan merkityksellisyyttä, jonka kautta tulee tunne tärkeydestä, arvokkuudesta ja tarpeellisuudesta. Kohtaaminen on osa merkityksellisyyttä ja se korostuu vuorovaikutussuhteessa.

Ollikaisen (2004) mukaan oleellista on ilmapiiri, jossa voimaannuttavaa keskustelua käydään ja jossa keskustelijoiden molemminpuolinen herkkyyks tulee esillä ja sitä kautta kuullaan toisen sanoille antama merkitysisältö (Kankare ym. 2004, 191).

Ikäihmiset ovat yhtä tärkeä ryhmä kuin lapset tai työikäiset. Ikäihmiset kokivat merkitykselliseksi tunteen tärkeydestä ja arvokkuudesta sekä riittävydestä. Ikäihmiset pitävät kohtaamista tärkeänä. He haluavat saada äänensä kuuluviin ja heidän tarpeensa huomioiduksi.

Syväsen (2004) mukaan ikäihmisiä on kuultava, mutta myös kuunneltava. Jokaisen ikäihmisen ainutlaatuisuus ja erityisyys on otettava huomioon. Vasta silloin voidaan puhua ikäihmisen eettisestä välittämisestä. (Syväsen 2004, Kankare & Lintula 2004, 55 mukaan.)

7.4 Ikäosaamisen määrittelyä ikäihmisten näkökulmasta

Tässä kontekstissa ikäosaamisen määrittely voisi kuulua näin: Ikäosaamisessa ikäihminen kohdataan ja hänen tiedot ja taidot huomioidaan. Ikäosaaja kohtaa ikäihmisen ja kuulee ikäihmisen äänen eli mielipiteet. Ikäihminen nähdään voimavarana, osallisena ja subjektina.

Ikäihmiset haluavat kanssakäymistä ja kohtaamista. Kohtaamisen kautta syntyy merkityksellisyys. Tätä kautta ikäihmiset kokevat arvostusta ja heidän äänensä kuullaan. Se tuottaa heille tunteen tärkeydestä, arvokkuudesta ja riittävydestä. Kun ikäihminen nähdään voimavarana ja osallistuvana subjektina, hänen elämänsä laatu paranee, hän tukee muita samoissa pyrkimyksissä. Muutosprosessi käynnistyy ja voimaantuminen voi alkaa. Arjesta tulee merkityksellistä.

Ikäihmiset on syytä nähdä voimavarana yhteiskunnalle ja muille sukupolville, koska tulevaisuudessa – jos ei jo nyt – he ovat se ryhmä, jolla on eniten vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnallisessa päätöksen teossa, määrällisesti. Ikäihmiset näkevät tärkeänä, että seuraavien sukupolvien kanssa tulee kohtaamista, jolla taataan yhteiskunnan ymmärrys ja tasapaino eri ikäryhmiä kohtaan. He myös näkevät, että eri ikäryhmät ja sukupolvet ovat rikkaus ja tuovat toisilleen uusia tietoja ja taitoja. Ikäihmiset voivat tarjota nuoremmille sukupolville kokemustaan ja osaamistaan.

Aktiivisen ikääntymisen rinnalle on syntynyt onnistunut ja tuottava ikääntyminen. Onnistunut ikääntyminen on henkilön oma teko. Hän pystyy tasapainottamaan ikääntymisen vahvuudet ja heikkoudet. Hän suuntautuu siihen, missä on vahva ja kompensoi omia heikkouksiaan. Nykyään korostetaan, että yksilö voi yhä enemmän vaikuttaa omilla elämäntavoillaan vanhenemisensa laatuun. (Suomi & Hakonen 2008, 20-21.)

8 Pohdinta

8.1 Yhteenveto

Tulevaisuuden palvelujärjestelmässä ikäihmisillä tulisi olla mahdollisuus tehdä niitä asioita mitä he toivovat, osallistua asioihin joihin haluavat ja siinä määrin kuin kokevat mielekkääksi. Harrastaa asioita, joita he haluavat harrastaa omien voimien rajoissa, itse päättäen ja tarvittaessa mahdollisesti tukemalla. Sosiaalisia ryhmiä tulisi suosia, jolloin ikäihmiset voisivat mahdollisimman hyvin ja olisivat pitkään elinvoimaisia ja kokisivat elämän mielekkääksi.

Yli sukupolvirajojen meneviä tapahtumia ja kohtaamismahdollisuuksia tulisi luoda enemmän. Myös muita tapahtumia, vain ikäihmisille suunnattuna, voisi olla enemmän. Palvelujärjestelmään tulisi lisätä pienryhmä- ja ryhmäkotipalveluja.

Ikäihmiset tulisi nähdä tulevaisuudessa positiivisena voimavarana, oman alansa ja elämänsä asiantuntijoina. Ikäihmisiä tulee kuulla ja heidän ääni tulee saada kuuluviin.

Pohjois-Karjala on edelläkävijä ja ottaa huomioon yhä laajemmin ennaltaehkäisevän työn palveluissa ja toiminnoissa. Pohjois-Karjalan ikäosaamisen toimintakonsepti – hanke tuo varmasti tulosta ja parannusta ikäosaamisen työhön.

Tutkimusprosessini eteni hitaammin kuin olin suunnitellut. Prosessin hidastumiseen vaikuttivat ulkomaan opiskeluvaihtoharjoittelu ja työn saanti. Ellei viime hetkiä olisi, mitään ei tulisi tehdyksi –sanonta, kuvaa hyvin tutkimusprosessiani.

8.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jossa sisäinen johdonmukaisuus on oleellista. Tutkimuksen kohde ja tarkoitus, mitä olet tutkimaan ja miksi, tulee tietää. On myös hyvä ymmärtää omat sitoumukset, miksi tämä

tutkimus on sinusta tärkeä ja mitä olet oletanut tutkimusta aloittaessasi. Entä ovatko ajatuksesi muuttuneet työn aikana. Myös ontologiaa voidaan pohtia eri tutkimusperinteiden kautta. Aineiston keruuta tulee pohtia menetelmänä, tekniikkana sekä keräämiseen liittyneitä erityispiirteitä. Tulee myös vastata kysymykseen millä perusteella tutkimuksen tiedonantajat valittiin, miten heihin otettiin yhteyttä sekä montako henkilöä kaikkiaan tutkimuksessa oli, mutta samalla muistaa anonymiteetti. Luotettavuuden pohdinnassa tulee arvioida, miten tutkija-tiedonantaja-suhde toimi ja lukivatko tiedonantajat tuloksia ja muuttivatko he niitä luettuaan tai kommentoivatko. Luotettavuutta lisää pohdinta tutkimuksen kestosta, millä aikataululla tutkimus tehtiin. Lisäksi tulee pohtia miten aineisto analysoitiin, miten tuloksiin ja johtopäätöksiin päästiin. Lopuksi tulee arvioida tutkimuksen luotettavuutta, miksi tutkimusraportti on luotettava. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140-141.)

Eskolan ja Suorannan (1996) mukaan tutkijan on laadullisessa tutkimuksessa oltava eettisesti vireä eli tutkijan on tiedettävä, mitä hän tekee, koska jokainen tutkimus sisältää omat eettiset ongelmansa. Tutkija toimii omien uskojen suhteen päämääräkeskeisesti, joten edes tutkimusongelman muotoilu ei ole teoria- tai arvovapaata. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan kaikki tieto on subjektiivista, siten että tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä varassa. Tällöin ei ole olemassa puhdasta objektiivista tietoa. Pohdittaessa mitä tutkimusraporttiin tulee kirjoittaa, jotta se olisi luotettava, voidaan vastata kysymyksellä ”miten minä voin ymmärtää toista?”. Kysymys palautuu metodologisiin lähtökohtiin ja niiden mahdollisimman avoimeen aukikirjoittamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 20, 67-68.)

Tutkimuksen tiedonantajat koottiin Ikäosaamisen työpajapäivään toimeksiantajan tekemän yleisen kutsukirjeen kautta, joka jaettiin edellisessä Ikis-työryhmässä osallistujille ja joita pyydettiin jakamaan tietoa naapureille tai muille asiasta kiinnostuneille. Palautetta Ikäosaamisen uudet tuulet Pohjois-Karjalassa –seminaarista pyydettiin seminaariin osallistuneilta Ikäntyvien yliopiston opiskelijoilta. Aineiston, joka tuli Ikis-työryhmän ryhmähaastattelun yhteenvedona, osallistujamäärää en tiedä, mutta Ikäosaamisen työpajapäivässä osallistujia oli kahdeksan ja palautekirjeitä tuli 4 kappaletta. Seminaarin, ensimmäisen ja toisen haastattelun välissä oli noin kuukausi aikaa, joka oli hyvä aikataulutus.

Aineiston keruuta ja käyttöä varten pyysin jokaiselta osallistujalta suostumuksen. Tutkimuslupa tulee pyytää organisaatiolta, joka tutkimuksiin osallistujilla on taustalla. Tässä tutkimuksessa henkilöt tulivat eri organisaatioiden kautta tai saattoivat olla yksityishenkilöitä ilman taustaorganisaatiota. Toimeksiantosopimus tehtiin Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa. Ryhmähaastattelutilaisuudessa pyysin osallistujilta kirjallisen suostumuksen ja kerroin mihin haastatteluja tullaan käyttämään ja miltä osin.

Haastattelu Learning cafe –menetelmällä edesauttoi osallistumista ja mahdollisuutta dialogiin muiden samassa pöydässä keskustelevien kanssa. Osallistujilla ei näyttänyt olevan ongelmia osallistua keskusteluun ja 20 minuuttia per pöytä meni erään osallistujan mukaan nopeasti. Menetelmä on hyvä aineiston keruuseen, koska siinä päästään pienempiin ryhmiin, jotka ovat intiimimpiä ja mahdollistavat paremmin kaikkien osallistumisen. Aineiston keräämiseen liittyi erityispiirre, koska osa aineistosta, Ikistyöryhmän ryhmähaastattelu, oli valmiina yhteenvedona. Tällöin, jos Tuomen ja Sarajärven (2009, 20) mukaan kaikki tieto on subjektiivista, näkyi yhteenvedossa kirjoittajan subjektiivisuus.

Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Analyysillä saatiin hyvin pelkistettyä erityyppiset aineistot. Analysointi oli haastavaa reilulla aineistolla ja siihen käytin eniten aikaa. Monessa kohtaa sisällönanalyysiä tuli tunne, että yksi alkuperäisilmaus käy monen alaluokan alle. Suoria lainauksia ei ryhmähaastatteluilla kerätyissä aineistoissa pahemmin ollut. Käyttämieni suorien lainauksin informaatioarvoa pohdin. Useinkaan suorat lainaukset eivät tutkimuksen luotettavuutta lisää, mutta napakasti käytettyinä voivat havainnollistaa ja elävöittää tekstiä. Tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkimuksen kokonaisuuden sisäinen johdonmukaisuus, jolloin tutkimuksessa edetään järjestelmällisesti ja kappaleet ovat yhteensopivia sekä etenevät asiasta seuraavaan. Tutkimus tullaan esittelemään haastatelluille ja päiväkirjoja lähettäneille ikäihmisille.

8.3 Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimusta voisi jatkaa kysymällä ikäihmisiltä olisivatko he valmiita ohjaamaan palvelukampukseen suunniteltuja erilaisia palveluja, kuten harrastusryhmiä. Näin ollen kaikkia palveluja ei tarvitsisi tarjota ja tuoda palvelukeskukseen ulkoa, vaan talon sisältä

löytyisi kokemusta ja osaamista erilaisten palveluiden tuottamiseen, omien voimavarojen mukaan.

Tulevaisuus on ikäihmisten. Tulevaisuuden kehitys on ikäihmisten vallassa, koska heitä on määrällisesti eniten ikäryhmistä, heillä on aikaa ja heillä on rahaa. Pohjois-Karjala tulee olemaan edelläkävijä ikäosaamisessa, joten on mielenkiintoista seurata miten ikäihmiset saavat äänensä kuuluviin. Ikääntyminen ja ikäosaaminen koskettavat kaikkia yhteiskunnan tasoja. Tulevaisuudessa ikäosaamisen muotoja tarvitaan kaupan, liikenteen, matkailun, kulttuurin, tekniikan ja koulutuksen saralla. Jatkotutkimuksena voisi selvittää mitä ikäosaaminen tarkoittaa näillä aloilla ja miten se otetaan huomioon. Myös ikäihmisten palvelutalon kehittäminen ikäihmislähtöisesti voisi olla hyvä jatkotutkimusaihe.

Tutkimus osoittaa ikäihmisten aktiivisuuden ja kuinka paljon heillä on voimavaroja, joita voitaisiin hyödyntää yhteiskunnassa. Tulevaisuudessa ikäosaamisen hyödyntämisestä voidaan ottaa mallia Pohjois-Karjalasta, muihin kuntiin ja kaupunkeihin.

Lähteet

- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalaisesta teemavuodesta (2012). KOM (2010) 0462 päätös. 2010/0242(COD) päätös.
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0332&format=XML&language=FI#BKMD-2>. 22.8.2011.
- Hassinen-Ali-Azzani, T. 2009. Vanhus-Kaste. Kuvake-hankkeen päätösseminaari. Vanhusten asumisen uudet ratkaisut ja asumisen varhainen tuki –hanke 2008-2010. [http://w3.kuopio.fi/attachments.nsf/Files/271009132107914/\\$FILE/Tuulikki_Hassinen__23_10_2009.pdf](http://w3.kuopio.fi/attachments.nsf/Files/271009132107914/$FILE/Tuulikki_Hassinen__23_10_2009.pdf). 28.2.2011.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huupponen, M. 2010. Innokylä. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
http://hankinnat.fi/k_perussivu.asp?path=1;29;348;31540;148166;151185
 22.8.2011.
- Hyppönen, O. & Lindén, S. 2009. Teknillinen korkeakoulu. Opettajan käsikirja – opintojaksojen rakenteet, opetusmenetelmät ja arviointi. Teknillisen korkeakoulun Opetuksen ja opiskelun tuen julkaisuja 4/2009. Teknillinen korkeakoulu. <http://lib.tkk.fi/Reports/2009/isbn9789622480637.pdf>. 28.2.2011.
- Julkunen, R. 2008. Ikä ideana ja tutkimuskohteena. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen, S. (toim.) Kulueraistä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jämsén, A. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yksikön johtaja. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Keskustelu 8.2.2011.
- Jämsén, A & Kukkonen, T. 2010. Ikäosaaminen innostaa. Monikulttuurisista kohtaamisista innostavaan ikäosaamiseen. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. http://kronos.pkamk.fi/tietopalvelut/pdf/C41_verkkoversio.pdf. 22.8.2011.
- Järvensivu, T., Nykänen, K. & Rajala, R. 2010. Verkostojohtamisen opas: Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla. Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen julkaisu. <http://verkostojohtaminen.fi/wpcontent/uploads/2011/01/VerkostojohtamisenOpas.pdf>. 20.10.2012.
- Kankare, H. & Lintula, H. 2004. Vanhuksen äänen kuuleminen. Helsinki: Kustannusosake Tammi.
- Kilpi, L. 2010. ”Tää hioo ihmisestä sen terävimmän kärjen” Narratiivis-sosiaaligerontologinen tutkimus oman kodin jättämisestä ja vanhuudesta vanhainkodissa. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.
<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04261.pdf>. 3.10.2012.
- Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus. 70–85.
- Kupias, P. 2007. Kouluttajana kehittyminen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.
- Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Anjalankoski: FINN LECTURA.
- Mäntysaari, M., Pohjola, A. & Pösö, T. 2009. Sosiaalityö ja teoria. Juva: WS-Bookwell OY.

- Nuutinen, T. 2011. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Pohjois-Karjalan maakunnallinen ikäosaamisen toimintakonsepti 2011-2013. http://www.jelli.fi/lataukset/jane/ikaosaamisen_toimintakonsepti.pdf 22.8.2011.
- O4O: Older People for Older People 2008-2010 –research and development project. Final report. Northern Periphery Programme 2007-2013. http://www.o4os.eu/userfiles/file/_General_Documents/O4O%20final%20report%201.pdf 28.2.2011. 18.8.2011.
- Paloniemi, S. 2002. Jyväskylän yliopisto. Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja ikäihmisten ohjaaminen. Ikäihmisten oppiminen ja opettaminen. Vapaan sivistystyön osaaminen ja pätevyys. <http://www.vsop-ohjelma.fi/index.php?k=5001>. 23.8.2011.
- Pohjois-Karjalan Koulutuskuntayhtymä. 2012. Ikääntyvien yliopisto. Pohjois-Karjalan Koulutuskuntayhtymä. <http://www.pkky.fi/Resource.phx/pkky/aikouus/kyo/ikaantuvien-yo.htx>. 14.10.2012.
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2010. Pohjois-Karjalan strategia 2030. Maakuntasuunnitelma. Julkaisu 127. <http://www.pohjois-karjala.fi/dman/Document.phx?documentId=zp16610120334821&cmd=download>. 28.2.2011.
- Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Lapin toimintayksikkö. 2010. Sosiaali- ja terveydenhuollon monialaiset sosiaali- ja terveystalvet – kehittämiskäsite ja toimintamalli. Pohjoisen alueen Kaste. <http://www.sosiaalikallega.fi/tervelappi/ammattilaiset-ja-kuntapaattajat/koulutusta/12-13-1-2010-terveyden-edistamisen-kehittamispaivat/PaKaste%20ja%20sosiaalitalyon%20kehittaminen.pdf>. 28.2.2011.
- Puumalainen, P. 2011. Ikääntyneiden asuminen ja hyvinvointi. Pro gradu –tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110124/urn_nbn_fi_uef-20110124.pdf. 3.10.2012.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puuskaniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksentietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. 22.8.2011.
- Saastamoinen, M. 2009. Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Teoksessa Filander, K. & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy. 33-66.
- Sarvimäki, A., Heimonen, S. & Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2010. Vanhuus ja haavoittuvuus. Helsinki: Edita.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010. Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE- 22.8.2011.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Ikäihmisten palvelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisu 2008:3. <http://pre20090115.stm.fi/ka1202801063405/passthru.pdf>. 22.8.2011.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste. 2004. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaenn/2004/vaenn_2004_2004-09-20_tie_001.html. 22.8.2011.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste. 2009. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_tie_001_fi.html. 22.8.2011.

- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne. 2010. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/vaerak_2010_2011-03-18_tie_001_fi.html. 22.8.2011.
- Suomi, A. & Hakonen, S. (toim.) 2008. Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valtiovarainministeriö. 2011. Kunta- ja palvelurakennemuutos. http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/025_uusi_paras/index.jsp. 22.8.2011.
- Vanhus-Kaste II –hanke. 2010. Aktiivinen ikääntyminen Itä- ja Keski-Suomessa. Hankesuunnitelma 1.10.2010-31.10.2012. Tarkennettu hankesuunnitelma 25.5.2010. <http://www.jns.fi/dman/Document.phx?documentId=om32710083830555&cmd=download>. 26.2.2011.
- Väänänen, K. 2005. Ikääntymisen tutkimuksen haasteet. Toinen kansallinen ikääntymisen foorumi 11.11.2005. <http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/5FCDF0D5-CB31-417A-B0A8-D56471B9BD0E/0/kansallinenikaantymisfoorumi2005.pdf>. 26.2.2011.

Liite 1

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Haen lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvää tutkimusta

Opinnäytetyön aihe:

Ikääntyvien yliopiston opiskelijoiden osaamisen, asiantuntemuksen ja mielipiteiden hyödyntäminen palvelujen kehittämisessä.

Tutkimuksen toteutuspaikka/-yksikkö:

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Ikääntyvien yliopisto

Tutkimuksen:

- a) kohde/kohdejoukko: Eläkkeellä olevat ikäihmiset
- b) aineiston keruumenetelmä: Valmiiksi kerätty aineisto, ryhmähaastattelut
- c) aineiston keruun ajankohta: vuosi 2011

Opinnäytetyön ohjaajat:

Anne Siremaa ja Kirsi Lindlöf

Työelämäohjaaja:

Arja Jämsén

20.9.2011

Liite 2

IKÄIHMISTEN ASUMISEN UUDET TUULET POHJOIS-KARJALASSA CASE LIEKSA

Päivä: 31.1.2011
Aika: 9.30 – 15.00
Paikka: Brahe-sali, Pielisentie 9-11, Lieksa

Kunnissa on menossa ikääntyneiden pitkäaikaisen laitoshoidon purkaminen ja samalla asumiseen sekä palveluihin haetaan uusia toimintamalleja ja ratkaisuja. Tähän tarvitaan palvelujen rakenteellista muutosta, innovatiivisia asumisratkaisuja ja yhteistyötä yli sektorirajojen. Pienryhmäkodit ovat yksi uusi tapa vastata tähän haasteeseen. Seminaari on avoin kaikille ikääntyneiden asumisen kehittämisestä kiinnostuneille kuntalaisille, kuntien asumisesta sekä sosiaali- ja terveyspalveluista vastaaville työntekijöille, kuntien yhteistyökumppaneille, järjestöille ja yrityksille. Seminaari on maksuton. Tervetuloa kuuntelemaan asiaa pienryhmäkoteista ja tutustumaan niihin.

OHJELMA:

9.30 - 10.00 Kahvi

10.00 - 10.15 Seminaarin avaus, Lauri Kätkönen, kansanedustaja, Lieksan kaupunginvaltuuston puheenjohtaja.

10.15 - 10.30 Anna 95 – asuu pienryhmäkodissa, dokumenttihaastattelu

10.30 - 11.00 Pienryhmäkoti toiminta Lieksassa, perustamisprosessi, toiminnan sisältö ja kustannukset, Soile Syrjäläinen, sosiaalijohtaja va., Lieksan kaupunki

11.00 - 11.30 Pienryhmäkotitoiminta kotipalvelun osana, Seija Loppi, vanhustyönjohtaja, Lieksan kaupunki

11.30 – 12.00 Pienryhmäkodin perustamisoppaan esittely, Anni Pesonen, kehittäjä, Aktiivinen ikääntyminen Itä- ja Keski-Suomessa 2010-2012 -hanke

12.00 - 12.15 Aamupäivän yhteenveto, Soile Syrjäläinen, sosiaalijohtaja va., Lieksan kaupunki

12.15 – 13.15 Lounas (omakustanteinen)

13.15 – 15.00 Tutustuminen Lieksan pienryhmäkoteihin
Kuljetus tutustumiskäynneille lähtee Kulttuurikeskuksen, Pielisentie 9-10 edestä

Paluumatkalla on mahdollisuus omatoimisesti tutustua Uimaharjun pienryhmäkoteihin

Ilmoittautuminen: 24.1.2011 mennessä: iiris.lehto@jns.fi

Lisätietoja:

va.sosiaalijohtaja
 Soile Syrjäläinen
 Lieksan kaupunki

p. 0401044302
soile.syrjalainen@lieksa.fi

kehittäjä
 Anni Pesonen
 Aktiivinen ikääntyminen
 Itä- ja Keski-Suomessa hanke
 p. 050311 6344
anni.pesonen@jns.fi

yksikön johtaja
 Arja Jämsen
 Itä-Suomen sosiaalialan
 osaamiskeskus
 p. 0442795037
arja.jamsen@jns.fi

Lähde: Syrjäläinen, Pesonen, Jämsén 2011.

KUTSU IKÄOSAAMISEN TYÖPAJAAN

IKIS-ryhmässä torstaina 3.2. rakensimme yhteistä näkemystä siitä, millaista osaamista ja koulutusta ikäihmiset tarvitsevat. Tärkeitä, ikäihmisille (senioreille) eri elämänvaiheissa tarjottavia koulutusideoita tuli paljon eteenpäin kehitettäväksi. Lämmin kiitos osallistuneille!

Olisiko Sinulla kiinnostusta jatkaa tätä työskentelyä? Jatkossa olisi tärkeää tehdä näkyväksi ja koota sitä osaamista, jota ikäihmisillä itsellään on.

Kutsumme Sinut jatkamaan työskentelyä ikäosaamisessa työpajassa seuraavien pää teemojen pohjalta:

- ❖ Millaista osaamista, millaisia tietoja ja taitoja tämän päivän juuri eläkkeelle jääneet tai jo pidemmän aikaa eläkkeellä olleet ihmiset voisivat jakaa toimintaympäristössään?
- ❖ Mitä ja millaisia voisivat olla ovat ne toimintamallit, menetelmät, areenat, joissa ikäihmisten oma ääni ja osaaminen tulisivat näkyville ja kuuluville nykyistä paremmin?

Aika: perjantai 4.3. klo 12.30 – 15.30

Paikka: Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ISO, Torikatu 30 B 22, Joensuu (sisäänkäynti Yläsatamakadun puolelta, 2. kerros)

Työpajaan osallistuvien määrä on max 20. Kutsua voi vinkata myös muille teemasta mahdollisesti kiinnostuneille. Työpajan tuloksia hyödynnetään maakunnan ikäpoliittisen toimintaohjelman laatimisessa.

Ilmoittautumiset ti ystävällisesti 1.3. mennessä Arja Jämsénille, puh. 044-279 5037, sp. arja.jamsen@jns.fi

Tervetuloa osallistumaan ja vaikuttamaan!

Terveisin

Arja Jämsén (ISO) ja Teija Nuutinen (PKAMK)

Liite 4

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Heidi Tanskanen
Suvikatu 19 A 4 b
80200 JOENSUU

SUOSTUMUS opinnäytetyöhaastatteluun

Suostun ryhmähaastatteluvaksi sosionomiopiskelija Heidi Tanskanen opinnäytetyöhön. Työni aihe käsittelee ikäihmisten näkökulmasta ikäosaamista ja merkityksellisyyttä. Haastattelu tapahtuu ryhmähaastatteluna, jossa keskustellaan annetusta aiheesta ja kirjataan vastaukset ylös. Lopuksi keskustellaan tuloksista. Ryhmähaastattelun kokonaiskesto on noin kaksi tuntia.

Tutkija käsittelee haastatteluaineiston nimettömänä ja ehdottoman luottamuksellisesti. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää niin halutessaan.

Osallistun ryhmähaastatteluun ja annan luvan käyttää haastattelusta saatua aineistoa tutkimuksessa.

Kiitos osallistumisestanne.

Paikka ja aika

Osallistujan allekirjoitus

Liite 5

Ryhmähaastattelukysymykset

Ryhmähaastattelukysymykset Ikis-työryhmässä:

1. Millaista osaamista, taitoja ja koulutusta tarvitaan eläkkeelle jäädessä sekä myöhemmin seniori-iässä? Keskustelussa pohdittiin sekä omia että lähipiirin kokemuksia.
2. Teemoja, joihin osaamista, taitoja ja kursseja tarvittaisiin?
3. Toimintapisteet eli ideoita palvelukampuksille?

Learning cafe –kysymykset Ikäosaamisen työpajapäivässä:

1. Missä osaamisesi ja kokemuksesi ovat jo käytössä (esimerkiksi kouluttaja, opettaja, ohjaaja, valmentaja, tukija, rinnalla kulkija)?
2. Mitä uusia tapoja ja paikkoja voisi olla, miten haluaisit että kokemustasi ja osaamistasi otettaisiin käyttöön?
3. Millainen olisi ikäihmisten palvelukampus ”Onnela”, mitä siellä tapahtuisi, keitä siellä olisi ja ketkä siellä toimisivat?